

Dr. Vilija Salienė, Nijolė Toleikytė

**BANDOMOJO LIETUVIŲ GIMTOSIOS KALBOS BRANDOS
EGZAMINO REZULTATŲ KOKYBINĖ ANALIZĖ**

Vilnius 2008

TURINYS

I. Kokybinės analizės tikslai, šaltiniai

II. Mokinių atsakymų analizė

III. Teksto rašymo užduočių analizė

Bendrieji rezultatai

Turinio analizė

Teksto struktūros ir vientisumo analizė

Kalbinės raiškos ir kalbos normų laikymosi vertinimo analizė

IV. Teksto suvokimo užduoties analizė

V. Išvados ir rekomendacijos

I. Kokybinės analizės tikslai, šaltiniai

2007 metų lietuvių kalbos bandomojo egzamino turinį reglamentavo 2008 m. egzaminų programa¹, kuri rėmėsi Bendrosiomis programomis ir išsilavinimo standartais, parengtais ir paskelbtais 2002 m. Vienas iš bandomojo egzamino tikslų yra supažindinti mokinius su naujos struktūros ir turinio gimtosios kalbos egzaminu. Todėl šio bandomojo egzamino rezultatų dalykinės analizės uždaviniai būtų šie:

- išanalizuoti, kokie įvairių dalyko turinio sričių gebėjimai buvo vertinami,
- nustatyti, kokias žinias ir gebėjimus parodo mokiniai,
- išsiaiškinti, kokių gebėjimų ir žinių mokiniams trūksta,
- pateikti rekomendacijas ugdymo proceso tobulinimui.

Bandomąjį gimtosios kalbos egzaminą iš viso laikė 22836 mokiniai: 21653 (t. y. 95 procentai) lietuvių mokomąja kalba besimokantys mokiniai, 768 (t. y. 3 procentai) rusų mokomąja kalba besimokantys mokiniai, 402 (t. y. 2 procentai) lenkų mokomąja kalba besimokantys mokiniai, 13 (t. y. 0,06 procento) baltarusių mokomąja kalba besimokantys mokiniai. Pagal mokyklos tipą laikiusių mokinių procentai pasiskirstė taip: 51 procentas vidurinių mokyklų, 46 procentai gimnazijų ir 3 procentai suaugusiųjų, profesinių žemės ūkio mokyklų mokinių. Pervertinimui buvo atrinkta dalis darbų. Jų pasiskirstymas matyti lentelėje (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Atrinktų mokinių darbų skaičius pervertinimui pagal kalbą ir lytį

Mokomoji kalba	Mokinių skaičius	Procentai
Lietuvių k.	746	83
Rusų k.	93	10
Lenkų k.	50	6
Baltarusių k.	9	1
Iš viso	898	100
Lytis	Mokinių skaičius	Procentai
Merginos	500	62
Vaikinai	338	38
Iš viso	898	100

Šios analizės šaltinis – 2007 m. bandomojo lietuvių gimtosios kalbos brandos egzamino testą laikusių 746 abiturientų darbai, atrinkti pakartotiniam vertinimui ir pervertinti centralizuoto vertinimo metu. Mokinių surinktų taškų pasiskirstymų diagramas pateikiame 1 priede.

2007 m. bandomojo egzamino užduotimi buvo siekiama įvertinti skaitymo ir rašymo gebėjimus.

Mokinių pasiekimams įvertinti buvo tikrinami dvejopi gebėjimai²: 1) žinių taikymas ir supratimas (reprodukavimas) ir 2) problemos sprendimas, analizavimas, interpretavimas, vertinimas (produkavimas).

Dalyko žinių taikymą ir supratimą mokinys parodo tikslingai, motyvuotai, tinkamai vartodamas kalbotyros ir literatūrologijos sąvokas, vartodamas tinkamas gramatines formas bei konstrukcijas, taisyklingai rašydamas, atpažindamas skaitomo teksto žanrą, epochos, srovės bruožus, rašytojo kūrybos bruožus, atpažindamas teksto funkcinį stilių, atsakydamas į teksto suvokimo klausimus ir atlikdamas užduotis: nurodydamas teksto temą, rasdamas reikiamą informaciją, savais žodžiais perfrazuodamas teksto mintis, darydamas tiesiogines išvadas, rasdamas citatų minčiai pagrįsti, atpažindamas tekste lietuvių ir visuotinės kultūros ženklus/simbolius, stilistines figūras, pateikdamas jų pavyzdžių; skirdamas faktą ir nuomonę, teiginį ir pavyzdį, priežastį ir pasekmę.

Gebėjimą spręsti problemas, analizuoti, interpretuoti, vertinti mokinys parodo, kai nagrinėja, atrenka ir tinkamai sieja informaciją, išskiria ir aptaria skaitomų tekstų struktūrinės dalis, atskleidžia jų

¹ 2008 m. lietuvių gimtosios kalbos brandos egzaminų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 m. balandžio 25 d. Įsakymu Nr. ISAK-756.

² Toliau analizėje jie apibendrinami vadinami reprodukavimo ir produkavimo gebėjimais.

ryšius bei kuriamas prasmes, formuluoja teksto/teksto dalies pagrindinę mintį, problemą, tikslą, interpretuoja grožinį kūrinį ar jo ištrauką remdamasis kūrinio, autoriaus kūrybos, srovės, epochos kontekstais; savais žodžiais paaiškina žodžių, posakių, didesnių teksto fragmentų ir teksto dalių perkeltines prasmes; vertina skaitomų tekstų turinį ir raišką; tinkamai komponuoja rašomą tekstą (pradžios pastraipa, dėstymo pastraipos, baigiamoji pastraipa); argumentuotai išsako savo požiūrį; paisydamas komunikacijos tikslo ir situacijos pasirenka tinkamą kalbinę raišką.

Teksto suvokimo dalimi siekiama įvertinti mokinių gebėjimą suvokti bei vertinti skaitomo teksto turinį ir raiškos ypatumus, konteksto išmanymą, gebėjimą taikyti literatūros, kalbos (stilistikos) žinias. Teksto interpretacijos ir teksto kūrimo dalimi siekiama įvertinti mokinių gebėjimą analizuoti bei interpretuoti tekstą, remtis turima literatūrologine kompetencija bei kultūrinio konteksto išmanymu, atrinkti, susieti, apibendrinti informaciją, taisyklinga kalba reikšti mintis.

Bandomosios užduoties kokybinė analizė skiriama vyresniųjų klasių mokiniams, mokytojams, vertintojams, užduočių rengėjams.

Analizuojant egzaminų rezultatus, nurodomi statistiniai parametrai:

- **klausimo sunkumas.** Šio parametro skaitinė reikšmė yra procentinis santykis
$$\frac{\text{(visų kandidatų už šį klausimą surinktų taškų suma)}}{\text{(visų už šį klausimą teoriškai galimų surinkti taškų suma)}}$$

Jei klausimas buvo vertinamas vienu tašku, tai jo sunkumas tiesiogiai parodo, kuri dalis kandidatų į tą klausimą atsakė teisingai. Pagal statistinę testų teoriją geriausi klausimai yra tie, kurių sunkumas apie 50 proc. (klausimo su 5 pasirenkamaisiais atsakymais, įvertinus spėjimo paklaidą, – apie 60 proc.). Labai lengvo klausimo sunkumas – daugiau kaip 80 proc., labai sunkaus – mažiau kaip 20 proc.;

- **klausimo skiriamoji geba.** Šis parametras rodo, kaip atskiras egzamino klausimas išskiria stipresnius ir silpnesnius kandidatus. Jei klausimas buvo labai lengvas ir į jį beveik vienodai sėkmingai atsakė ir stipresnieji, ir silpnesnieji, tai tokio klausimo skiriamoji geba maža. Panaši skiriamoji geba gali būti ir labai sunkaus klausimo, į kurį neatsakė taip pat beveik visi. Neigiama skiriamosios gebos reikšmė rodo, kad silpnesnieji (sprendžiant pagal visą egzamino užduotį) už tą klausimą surinko daugiau taškų nei stipresnieji (tai tikrai blogo klausimo požymis). Pagal statistinę testų teoriją geri klausimai yra tie, kurių skiriamoji geba yra 40–50, labai geri – 60 ir daugiau.

- **klausimo koreliacija su visa užduotimi.** Tai to klausimo ir visų užduoties taškų koreliacijos koeficientas (skaičiuotas Pirsono koreliacijos koeficientas). Šis parametras rodo, kuria dalimi atskiras klausimas matuoja taip, kaip ir visa užduotis.

II. Mokinių atsakymų analizė

Bendrieji rezultatai

Bandymo metu mokiniai atliko testą, kurį sudarė teksto suvokimo užduotis, teksto interpretacija arba samprotaujamojo teksto kūrimas. Teksto suvokimo užduotį visi mokiniai atliko tą pačią, o rašymo užduotį – teksto interpretaciją arba samprotaujamojo rašinį – galėjo rinktis. Kaip atrodo rašymo užduočių pasirinkimas, matyti antroje lentelėje.

2 lentelė

Mokinių darbų pasiskirstymas pagal teksto rašymo užduotis

Rašymo užduotis	Visų bandomajame egzamine dalyvavusių mokinių pasirinkimai		Pervertinti atrinktų mokinių pasirinkimai	
	Mokinių skaičius	Procentai	Mokinių skaičius	Procentai
1 rašinys – „Ką reiškia būti laisvu žmogumi?“	10385	45	452	50
2 rašinys – „Ar iš tiesų mūsų laikų žmonėms praeitis tapo nereikšminga?“	2025	9	102	11
Iš viso	12410	54	554	61
1 teksto interpretacija – K. Donelaičio „Metų“ ištrauka	2445	11	79	9
2 teksto interpretacija – V. Mykolaičio-Putino „Altorių šešėly“ ištrauka	6435	28	212	24
3 teksto interpretacija – V. Krėvės „Skirgailos“ ištrauka	1544	7	53	6
Iš viso	10424	46	344	39

Kaip matyti iš 2 lentelėje pateiktų duomenų, iš viso rašinį rašė 54 proc. mokinių, o interpretaciją – 46 proc. Atrinkus darbus pervertinti, paaiškėjo, kad rašinių procentinis santykis dar didesnis – 61 proc., interpretacijų – 39 proc. Taigi bandomajame egzamine dalyvavusių mokinių (visų ir pakartotiniam vertinimui atrinktų) darbų pasiskirstymas iš esmės rodo tas pačias tendencijas: mokinių, pasirinkusių rašyti publicistinį samprotaujamojo rašinį, buvo gerokai daugiau nei teksto interpretaciją.

Iš dviejų pasiūlytų publicistinio samprotaujamojo rašinio temų didžioji dauguma mokinių rinkosi pirmąją (45 proc. visų bandomajame egzamine dalyvavusių mokinių; pervertinti atrinktų darbų buvo šiek tiek daugiau – 50 proc.). Antrąją rašinio temą rinkosi gerokai mažesnis mokinių skaičius (9 proc. visų rašiusiųjų, o pervertinant tokių darbų buvo 11 proc.). Rašiusieji teksto interpretaciją daugiausia rinkosi Vinco Mykolaičio-Putino romano „Altorių šešėly“ ištrauką (28 proc. visų rašiusiųjų, o pervertinant tokių darbų buvo šiek tiek mažiau – 24 proc.). Interpretuoti ištraukas iš K. Donelaičio „Metų“ ir V. Krėvės „Skirgailos“ rinkosi gerokai mažesnis mokinių skaičius (K. Donelaičio „Metus“ – 11 proc. visų rašiusiųjų; pervertinti atrinktų buvo dar mažiau – 9 proc.; V. Krėvės „Skirgailą“ rinkosi mažiausiai mokinių, tik 7 proc. visų rašiusiųjų, o pervertinti atrinktų darbų buvo 6 proc.). Taigi statistiniai mokinių pasirinkimų rezultatai rodo, kad mokiniai rinkosi visas jiems pasiūlytas užduotis.

Bendra užduoties statistika (žr. 3 lentelę) rodo, kad mokiniams testas buvo vidutinio sunkumo. Šiek tiek sunkesnės mokiniams buvo rašymo užduotys. Tai būtų galima paaiškinti tuo, kad būtent rašymo užduotis yra nauja egzamine. Ir skaitymo, ir rašymo užduočių skiriamosios gebos rodo, kad užduotis pakankamai gerai diferencijavo geruosius ir silpnuosius mokinius. Užduoties koreliacija stipri.

3 lentelė

Bendrieji viso testo rezultatai

	Teksto suvokimas	Teksto rašymas	Suma
Galimų surinkti taškų suma	52	52	104
Daugiausia surinkta taškų	48	51	85
Sunkumas	44,54	42,28	43,41
Skiriamoji geba	36,95	38,51	37,73
Koreliacija	0,86	0,87	1

III. Teksto rašymo užduočių analizė

Teksto rašymas – pirmoji lietuvių gimtosios kalbos brandos egzamino dalis, ją sudaro alternatyvios teksto rašymo užduotys. Lietuvių kalbos bandomajam egzaminui, kaip jau buvo minėta, buvo pateiktos dvi alternatyvios užduotys: publicistinio samprotaujamojo teksto rašymas ir teksto interpretacija. Mokiniais buvo pasiūlytos dvi publicistinio samprotaujamojo rašinio temos su įvestimis („Ką reiškia būti laisvu žmogumi?“, „Ar iš tiesų mūsų laikų žmonėms praeitis tapo nereikšminga?“) ir trys tekstai interpretacijai: Kristijono Donelaičio „Metai“ (ištrauka iš „Rudens gėrybių“), Vinco Mykolaičio–Putino „Altorių šešėly“ (ištrauka) ir Vinco Krėvės „Skirgailos“ (ištrauka).

Teksto rašymo užduotimi, kaip jau buvo minėta, buvo tikrinami dvejetainiai mokinių gebėjimai: 1) žinių taikymas ir supratimas; 2) problemos sprendimas, analizavimas interpretavimas, vertinimas (žr. p. 2). Šie mokinių gebėjimai buvo vertinami pagal keturis kriterijus: turinio, teksto struktūros ir vientisumo, kalbinės raiškos ir kalbos normų laikymosi, kurie, pervedinant bandomojo egzamino darbus, buvo šiek tiek pakoreguoti, tačiau kiekvienam kriterijui skiriamų taškų skaičius nesikeitė. Matricoje pateiktas teksto rašymo užduoties taškų pasiskirstymas pagal vertinimo kriterijus rodo, kad didžiausias taškų skaičius skiriamas turinio kriterijui (35 proc. visų užduoties taškų), antrasis pagal svorį – raštingumo kriterijus (kalbos normų laikymasis, 31 proc. visų užduoties taškų). Mažiausiai taškų skiriama kalbinei raiškai (19 proc.) ir teksto struktūrai (15 proc.).

Išanalizavus mokinių darbus bei statistinius duomenis, matyti, kad teksto rašymo užduotis buvo vidutinio sunkumo – 42,28 proc. (žr. 4 lentelę).

4 lentelė

Teksto rašymo užduočių sunkumas pagal atskirus vertinimo kriterijus

Vertinimo kriterijai	1 rašinio kriterijų sunkumo indeksas	2 rašinio kriterijų sunkumo indeksas	Interpretacijos kriterijų sunkumo indeksas
I. Turinys	48,77	47,99	46,19
II. Teksto struktūra ir vientisumas:			
• įžanga ir pabaiga	54,36		53,42
• teksto nuoseklumas	57,85		51,51
III. Kalbinė raiška	59,51		53,80
IV. Kalbos normų laikymasis	28,24		49,06

Sunkumo indeksas rodo (4 lentelė), kas mokiniams sekėsi lengviau ir kas buvo sunkiausia. Kaip matyti iš lentelėje pateiktų statistinių duomenų, interpretacijas rašiusiems mokiniams visi kriterijai buvo vidutinio sunkumo. Rašinius rašiusiems mokiniams taip pat visi kriterijai, išskyrus vieną – kalbos normų laikymosi, – buvo vidutinio sunkumo.

Lyginant atskirų vertinimo kriterijų sunkumą, matyti, kad interpretacijas rašiusiems mokiniams sunkiausias buvo turinio kriterijus, antrasis pagal sunkumą – kalbos normų laikymosi kriterijus. Lengviausi – teksto struktūros ir vientisumo bei kalbinės raiškos kriterijai. Tuo tarpu rašinius rašiusiems mokiniams sunkiausias buvo kalbos normų laikymosi kriterijus, jo sunkumo indeksas rodo, kad šiai grupei mokinių užduotis šiuo požiūriu buvo sunki. Antrasis pagal sunkumą – turinio kriterijus. Lengviausi – taip pat teksto struktūros ir vientisumo bei kalbinės raiškos kriterijai.

Lyginant kiekvieno kriterijaus sunkumą interpretacijas ir rašinius rašiusių mokinių darbuose, matyti, kad turinio požiūriu mokiniams buvo šiek tiek sunkiau rašyti interpretaciją nei rašinį. Teksto struktūros ir vientisumo bei kalbinės raiškos požiūriu geriau sekėsi rašiusiems rašinius. Tuo tarpu kalbos normų laikymosi požiūriu interpretacijas rašiusių mokinių rezultatai kur kas geresni nei rašiusiųjų rašinius.

Turinio analizė. Teksto rašymo užduočių – publicistinio samprotaujamojo rašinio ir teksto interpretacijos – turinys buvo vertinamas skirtingais aspektais. Samprotaujamojo rašinio turinio vertinimo aspektai ir jų svoriai taip pat šiek tiek skyrėsi, nes skirtingos buvo abiejų rašinių įvestys.

Pirmosios rašinio temos („Ką reiškia būti laisvu žmogumi?“) turinys buvo vertinamas trim aspektais: tema, pagrindinė mintis ir ją pagrindžiantys teiginiai (3 taškai); teiginių argumentavimas, aiškinimas (4 taškai); kitų požiūrių pagrįstumo vertinimas, polemiskumas (2 taškai). Taigi didžiausią svorį turi antrasis turinio vertinimo aspektas (teiginių argumentavimas ir aiškinimas). Galutinė turinio taškų suma $9 \times 2 = 18$.

Statistinės analizės rezultatai (5 lentelė) rodo, kad suvokti pirmojo rašinio temą, suformuluoti pagrindinę mintį ir ją pagrindžiančius teiginius mokiniams sekėsi geriausiai (šio aspekto sunkumas vidutinis – 58,88 proc.). Rašinio temą suvokė 9,97 proc. mokinių (vert. 3 tšk.), iš dalies – 57,63 proc. (vert. 2 tšk.), bent pusę teksto parašė nurodyta tema – 31,46 proc. (vert. 1 tšk.), nesuvokė – 0,93 proc. mokinių (vert. 0 tšk.). Šio vertinimo aspekto skiriamoji geba – 25 (jis patenkinamai išskyrė geriausiai ir blogiausiai užduotį atlikusius mokinius), koreliacija – 0,51 (ryšys su visa bandomojo egzamino užduotimi yra stiprus).

5 lentelė

Publicistinio samprotaujamojo rašinio turinio vertinimo rezultatai (proc.)

Tema	Ką reiškia būti laisvu žmogumi?			Ar iš tiesų mūsų laikų žmonėms praeitis tapo nereikšminga?	
	Tema, pagr. mintis (proc.)	Argumentavimas (proc.)	Polemiskumas (proc.)	Tema, pagr. mintis (proc.)	Argumentavimas (proc.)
Aspektai					
Taškai					
0	0,93	2,49	44,55	8,70	4,35
1	31,46	24,30	45,79	17,39	18,84
2	57,63	48,29	9,66	53,62	26,09
3	9,97	23,36		11,59	40,58
4		1,56		8,70	5,80
5					4,35
Sunkumas	58,8	49,30	32,55	48,55	47,54
Skir. geba	25,00	27,34	35,94	44,05	40,95
Koreliacija	0,51	0,57	0,50	0,74	0,74

Kokybinė rašinių analizė parodė, kad geriausiai suvokė temą tie mokiniai, kurie tinkamai paaiškino, kaip jie supranta sąvoką „laisvė“ ar „laisvas žmogus“, nurodė, koku (–iais) aspektu (–ais) analizuos pasirinktą temą, arba kėlė probleminius klausimus ir nuosekliai ėjo pasirinkta kryptimi, t. y. turėjo aiškų ir gerai apgalvotą planą, žinojo, ką nori pasakyti, mokėjo suformuluoti pagrindinę mintį pagrindžiančius teiginius.

Analizuojant mokinių darbus, išryškėjo ir pagrindiniai temos suvokimo trūkumai. Dalis mokinių, nors ir nurodė, kokiais aspektais kalbės apie laisvą žmogų (pvz., jo politinę, kultūrinę ir asmeninę laisvę), suformulavo aiškius teiginius, tačiau vis dėlto nesugebėjo šių aspektų susieti, nerado jų jungties – pagrindinės minties. Nemaža dalis mokinių temą suvokė per plačiai, viename rašinyje bandė aptarti net keletą sudėtingų egzistencinių klausimų (pvz., pažinimo, mirties baimės, globalaus atšilimo) ar daugybę jauno žmogaus gyvenimo problemų (pvz., madų vaikymasis, tolerancijos stoka, privaloma mokymosi programa, religiniai skirtumai, laisvė ir saugumas, nemokėjimas naudotis gyvenimo teikiama malonumais) ir nukrypo nuo pasirinktos temos, todėl liko nebeaišku, kaip šios problemos galėtų būti siejamos su laisvo žmogaus samprata. Taip pat problemiški šiuo aspektu buvo darbai, kur pastraipų teiginiai formuluojami remiantis vis kita įvestyje pateikta mintimi ir visiškai negalvojama apie viso rašinio pagrindinę mintį. Darbų analizė rodo, kad daugelis tokį rašymo kelią pasirinkusių mokinių nemokėjo tinkamai pasiremti pateikta įvestimi, todėl tokie darbai taip pat buvo labai fragmentiški, be aiškios pagrindinės minties. Pasitaikė darbų, kuriuose tema suvokta per siaurai: buvo rašoma tik apie finansinę arba asmeninę laisvę, kuri suprantama labai buitiškai, tik kaip galimybė auginti norimą gyvūną, išėiti pasivaikščioti kur nori ar apsipirkti įvairiose parduotuvėse. Taigi šio aspekto rezultatų ir mokinių darbų analizė rodo, kad daugelis mokinių temą suvokė tik iš dalies, kad jiems ypač trūksta gebėjimų planuoti: nesiejami dėstymo pastraipų teiginiai, dažnai nepakankamai aiški rašinio pagrindinė mintis.

Argumentuoti pirmojo rašinio teiginius mokiniams buvo sunkiau nei suvokti temą, nors aspekto sunkumas taip pat vidutinis (49,30 proc.). Statistinės analizės rezultatai rodo, kad tinkamai, svariai argumentuoti remiantis kultūrine patirtimi sekėsi tik 1,56 proc. mokinių (vert. 4 tšk.), nepakankamai svariai ir išsamiai argumentavo ir stengėsi remtis kultūrine patirtimi 23,36 proc. (vert. 3 tšk.), mėgino argumentuoti, rėmėsi asmenine ar/ir socialine patirtimi 48, 29 proc. (vert. 2 tšk.), labai silpnai argumentavo 24,30 proc. (vert. 1 tšk.) ir visiškai teiginių neargumentavo 2,49 proc. mokinių (vert. 0 tšk.). Vadinas, daugelio mokinių gebėjimai argumentuoti išsakyti savo požiūrį yra patenkinami arba silpni, jie nepakankamai išmano kultūros ar literatūros kontekstą arba nemoka taikyti turimų žinių. Šio vertinimo aspekto skiriamoji geba taip pat patenkinama – 27,34, o koreliacija 0,57 (ryšys yra stiprus).

Kokybinė mokinių darbų analizė parodė, kad parašyti visą rašinį remiantis kultūros kontekstais mokiniams buvo išties sudėtinga, tokių darbų labai mažai. Daugiausia darbų, kur mokiniai remiasi ar bando remtis tiek kultūrine, tiek socialine/asmenine patirtimi. Darbuose, kuriuose buvo remiamasi ar bandoma remtis kultūros patirtimi, teiginiai daugiausia buvo argumentuojami pateikiant pavyzdžius iš lietuvių ar visuotinės literatūros kūrinių, kurie įtraukti į 11–12 kl. programą (V. Mykolaičio–Putino „Altorių šešėly“, B. Sruogos „Dievų miško“, A. Škėmos „Balta drobulė“, M. Servanteso „Don Kichoto“, J. V. Getės „Fausto“), remiantis lietuvių literatūros istorijos faktais (spaudos draudimas, XIX a. tautinis atgimimas, tremties literatūra, sovietmečio ir egzodo literatūra). Labai mažai darbų, kuriuose būtų argumentuojama remiantis neprogramine literatūra (pvz., H. Hesės „Stepių vilku“, M. Burgess „Heroinu“), dar mažiau – kitomis kultūros sritimis (pvz., matytais filmais – „Narsioji širdis“). Taigi pagrindinis argumentų šaltinis rašant rašinį – mokykloje skaitomi ir analizuojami kūriniai.

Vis dėlto tenka pripažinti, kad darbų, kuriuose būtų svariai, išsamiai argumentuojama remiantis kultūrine (literatūrine) patirtimi, buvo labai mažai. Žemiau pateikiami du vieno rašinio fragmentai (žr. 1 pavyzdį)³, kur mokinys aiškiai išsako savo požiūrį ir pakankamai išsamiai jį pagrindžia remdamasis visuotinės literatūros klasika:

1 pavyzdys

„Buvimas laisvu žmogumi gali būti suvokiamas kaip atsiskyrimas nuo visuomenės ir pasinėrimas į vienatvę. Tuomet nutraukiami bet kokie įsipareigojimai, atsisakoma priklausomybės socialiniam sluoksniui, socialinėms organizacijoms, atsisakoma priklausymo bendruomenei. Tačiau toks nepriklausomybės siekimas veda į visišką izoliaciją. Tokią, kaip H. Hesės stepių vilko. Nors, sėdėdamas vienas savo cigarų dūmuose skendinčiame kambaryje, jis ir buvo laisvas nuo bet kokių įsipareigojimų kitiems, ilgainiui tapo savo paties vienatvės įkaitu. Todėl negalėjo jaustis visiškai laisvas. Šis personažas, laikęs save atskalūnu ir netinkamu visuomeniniams ryšiams, vis dėlto viso to ilgėjosi. Taigi net būdamas teoriškai nuo nieko nepriklausomas, stepių vilkas buvo įkalintas savo neperžiangiamos vienatvės sienos ir savo ilgesio. Taigi socialinės priklausomybės nebuvimas laimės nesuteikia. Ir net atvirkščiai.“

Darbuose, kur buvo stengiamasi remtis kultūrine patirtimi, autoriai ir kūriniai pasirinkti iš esmės tinkami, tačiau trūksta išsamesnių komentarų, konkrečių detalių, gilesnių įžvalgų. Žemiau pateikiami tokių darbų fragmentai – 2,3,4 pavyzdžiai.

2 pavyzdys

„Dabar norėčiau pakalbėti apie kūrybinę laisvę. Tai yra taip pat svarbu, kaip ir žodžio laisvė. Žmogus negali kurti, kai jis jaučiasi suvaržytas. Paimkim pavyzdžiui Antano Škėmos romaną „Balta drobulė“. Knygos pagrindinis veikėjas, Antanas Garšva, yra meniškos sielos žmogus, tačiau jo darbas tarp keturių sienų neleidžia jam laisvai kurti. Jis jaučiasi sukaustytas, o tam, kad žmogus galėtų laisvai kurti, jis turi būti tarsi atitrūkęs nuo visko, visiškai laisvas. Šiais laikais kūrybinė laisvė nėra taip sukaustyta, kaip anksčiau. Tas pats Antanas Škėma, išleidęs „Baltą drobulę“, nebuvo paglostytas per galvą, nes romane aprašomos seksualinės žmogaus būsenos, yra keletas meilės scenų, o tai lietuvių literatūroje anksčiau buvo tabu. Tačiau dabar tokios knygos yra labai populiarios. Kuo daugiau knygoje gyvūlišku meilės scenų, tuo knyga perkamesnė, kuo daugiau necenzūrinių žodžių – tuo labiau ją skaito jauni žmonės. Šiais laikais, kai kurie rašytojai nejaučia atsakomybės prieš skaitytoją. Bet ar tai nėra tos vadinamosios kūrybinės laisvės pasekmė?“

³ Visų pateikiamų mokinių rašinių pavyzdžių kalba netaisyta.

3 pavyzdys

„Sąžinės laisvė yra sunkiai apibūdinama, nekonkreči sąvoka. Tai vidinė laisvė, sukuriama pačio žmogaus. Antroji vidinė laisvė yra žmogaus jausmų laisvė. Tai ką žmogus jaučia, ką nutyli ir ko nekenčia niekas negali suvaržyti ar pakeisti. Štai tikroji žmogaus laisvė. Nevisada žmogus gali parodyti, pasisakyti ar išreikšti savo jausmus, tai jau kita medalio pusė. Tačiau žmogaus minčių negali suvaržyti nieks, tai svarbiausia. Šį teiginį patvirtina pavyzdys. Kai karo metais lietuvius trėmė į Sibirą, pasirinkimo laisvės nebuvo. Kai sodino į lagerius, pasirinkimo vėl gi nebuvo. Tačiau ten kalintys lietuviai parodė proto ir širdies laisvę. Rašydami įvairius prisiminimus ir eilėraščius, tremtiniai sugebėjo išsaugoti tvirtą ir nepalūžusią sielą. Okupantai ir trėmikai laimėjo akivaizdžiai, ginklu ir smurtu, o lietuviai laimėjo neakivaizdųjį karą, išliko žmonėmis, mąstančiomis ir jaučiančiomis būtybėmis. Tarybinės Rusijos vadovams nepavyko suvaržyti vidinės laisvės, nepavyko padaryti to, ko labiausiai troško. Šiandien Lietuva yra nepriklausoma šalis, siekianti, kad jos gyventojai jaustūsi laisvi. Žinoma, tai dar ne finišas, o tik kelias, kuriuo tvirtai žengiant į priekį bus pasiekti tikslai. Viskas ateityje, įmanoma ir ranka pasiekama. Tereikia mūsų pačių noro ir pasiryžimo“.

4 pavyzdys

„Visų pirma, tai kūrybinė laisvė. Negalėdamas kūrti žmogus arba kūrdamas tai, kas jam liepta, jis tampa įrankiu kito žmogaus rankose. Taip buvo pokario metais Lietuvoje, kai rašytojas turėjo savo kūrinuose skleisti komunistinę ideologiją, S. Nėries ketvirtasis poezijos rinkinys (pavadinimą, atsiprašau, užmiršau). Tačiau žmonės rasdavo būda laisvai kūrti. Daugelis rašytojų, pokario metais išvyko į Vakarus ir tapo egzodo rašytojais – A. Nagys, A. Škėma ir kt. Trumpai tariant kūrdamas žmogus išreiškia save, jaučia euforiją ir atlieka „Dievišką“ darbą. Kurti – džiaugtis laisve.

Antra, tai fizinė laisvė. Visų galimų laisvių, kaip kūrybinės, pasirinkimo, žodžio laisvės pagrindas. Vargu, ar pokario Lietuvoje, žmogus būtų radęs įkvėpimo kūrti būdamas nelaisvėje. Taip pat, nemanau, kad fizinė nelaisvė suteikia labai didelę pasirinkimo laisvę. Kaip įrodymas galėtų būti Balio Sruogos „Dievų miškas“. Iš šio kūrinio išskyla šiurpi nelaisvės, pokario metais, realybė – žmonės buvo naudojami kaip pigi darbo jėga ir jiems nebuvo suteikiama jokia laisvė. Šis pavyzdys puikiai iliustruoja fizinės laisvės svarbą laisvam žmogui.

Buvo darbų, kur mokiniai argumentavo pakankamai svariai, išsamiai, tačiau daugiau rėmėsi populiariosios kultūros pavyzdžiais arba socialine patirtimi. Tokius darbus vertinti pagal pateiktą instrukciją vertintojams turėjo būti sudėtinga, nes sąvoka „kultūrinė patirtis“ yra labai plati – aprėpia ir literatūros klasiką, ir masinę kultūrą, kuri skirta tik vienadieniui vartojimui. Matyt, reikėtų tam tikro susitarimo, kas būtų laikoma „kultūrine patirtimi“, kokį svorį vertinimo instrukcijoje turėtų turėti argumentavimas remiantis sudėtingais kūriniais ir kokį – tik lengvai vartojama masinės kultūros produkcija (žr. 5 pavyzdį). Galbūt šį klausimą derėtų svarstyti tobulinant vertinimo instrukciją. Taip pat buvo neaišku, kiek balų už argumentavimą reikėtų rašyti mokiniui, kuris argumentavo išsamiai, tačiau rėmėsi tik socialine patirtimi (žr. 6 pavyzdį), mat pagal vertinimo instrukciją reikėtų rašyti 2, tačiau tuomet turėtų būti tik mėginama argumentuoti arba turėtų būti netinkamų, teiginį nepagrindžiančių argumentų. Taigi vertinimo instrukciją šiuo aspektu dar reikėtų tikslinti.

5 pavyzdys

„Norint būti laisvu žmogumi reikia ne tik laisvai, drąsiai išsakyti savo idėjas, mintis, bet ir nebūti priklausomam nuo žurnalų, televizijos laidų, reklamų ar mados. Tačiau atsiranda tokių žmonių, kurie negali atsispirti ir šiems dalykams. Ši priklausomybė labiau būdinga moteriškai giminei. Dauguma merginų, moterų visada nori būti gražios, stilingos, madingos, tad iš čia ir išauga priklausomybė. Kiekvieną mėnesį perka žurnalus apie naujas drabužių madas, naujas batų kolekcijas, madingas spalvas šį sezoną. Kiekvieną sekmadienį stebi Manto Petruškevičiaus vedamą laidą „Mados reidas“, nes ten apžvelgiama, parodoma tai, kas madinga, stilinga, o be to, Mantas pateikia daug naudingos informacijos. Atsiranda moterų, kurios yra „reklamos aukos“. Joms būtinai reikia išbandyti tai, kas yra reklamuojama, nes jeigu jau reklamuoja, tai vadinasi yra naudingas, veiksmingas, patikimas produktas. Kalbu apie tai, nes esu su tokiais žmonėmis susidūrusi, bendravusi ir džiaugiuosi, jog šioje srityje aš esu laisvas žmogus! Tai yra dar vienas įrodymas, kad būti laisvu žmogumi yra beveik neįmanoma, sunku, reikia turėti labai daug ryžto, užsispyrimo“.

6 pavyzdys

Anot J. Ivanausko, „Tikra nelaimė – tai noras įtikti kitiems“. Šis teiginys taikliai nusako šiandieninę padėtį. Deja, bet daugelis iš jaunimo narių tarytum turi savyje užprogramuotą begalinį norą įtikti kitiems, dažniausiai moralinėms nuostatoms, vertybėms nusižengiantiems „viršiesiems“! Tiems, kurie kitaip žiūri į gyvenimą. Tiems, kuriems madinga neiti į mokyklą, vaikštinėti pakampėmis, netgi daryti nusikaltimus, o ką jau ir bekalbėti apie rūkymą ar alkoholio vartojimą! Žiauri realybė, tačiau tokių kvailysčių baigtis vien neigiama: tapus bandos gyvuliu, vertybės praranda reikšmę, išnyksta moralė, o to pasekmė – pirmokas, pradėjęs rūkyti mat dabar madinga! Paauglių masė, neišsivaizduojanti savaitgalio linksmybių be svaigalų! Vaikas, išjuoktas dėl neteisingo, nemadingo apsirengimo! Galiausiai keturiolikmetis žiauriai primušęs ar net užmušęs savo draugą, kito draugo paprašytas! Net oda šiurpsta, žiūrint žinias, kuomet suvoki, ką gali padaryti tas begalinis noras įtikti, neišklikti savimi, nors gyvename laisvoje visuomenėje...“

Darbu, kuriuose buvo tik mėginama argumentuoti ir remiamasi tik socialine/asmenine patirtimi, kaip rodo statistiniai duomenys, buvo daugiausia. Tokiuose darbuose pateikiami nepakankamai svarūs argumentai, jie neišplėtojami, pasitaiko netinkamų, teiginių nepagrindžiančių argumentų. Pateiktame rašinio fragmente (7 pavyzdys) matyti, kad mokinio argumentai menkai tepagrindžia pastraipos teiginį (argumentais apie atsakomybę neįrodoma, kaip, žmogui bręstant, didėja jo atsakomybė, kurios kiekis tiesiog proporcingas laisvės kiekiui). Nors cituojama A. Misevičiaus frazė iš esmės suprantama teisingai, tačiau ji neišplaukia kaip logiška išvada iš prieš tai pateiktų rašinio autoriaus argumentų:

7 pavyzdys

„Kitas labai svarbus aspektas, siekiant būti laisvu žmogumi, yra atsakomybė. Atsakingi gyvenime mes esame už labai daug ką: pirmiausia, savo poelgius, išsakomas mintis, o vėliau už kitus asmenis. Atsakomybės našta mes nešame nuo pat mažens: ankstyvojoje vaikystėje išmokstame susidėti savo žaisliukus į vietą, vėliau einame į mokyklą, privalome atlikti namų darbus, susitvarkyti savo kambarį, vėliau būdami paaugliais mokomės gyventi, „keliamo sparnus“, pilni jaunatviško idealizmo, vis labiau ir labiau norėdami tapti suaugusiais. Galima būtų tęsti ir tęsti sąrašą dalykų, už kuriuos mes buvome, esame ar dar būsimės atsakingi. Labai tiksliai atsakomybės ir laisvės sąsają, manau, yra suformulavęs mokslų daktaras A. Misevičius, kuris teigė, kad: „atsakomybės „kiekis“ tiesiog proporcingas laisvės „kiekiui“. Šis teiginys mums padeda suvokti, jog kuo daugiau laisvių mes troškime, tuo didesnę atsakomybės našta sau užsikrausime“.

Kitame rašinio fragmente (8 pavyzdys) matyti, kad mokinys labai abstrakčiai samprotauja apie laisvę, atsakomybę ir bausmę apskritai ir bando savo teiginius argumentuoti remdamasis mokslų daktaro A. Misevičiaus mintimis apie informacinę visuomenę, tačiau pats nelabai supranta jų esmės, todėl toliau pateikiami mokinio argumentai yra dar abstraktesni ir visiškai nesusiję su cituojamomis mintimis:

8 pavyzdys

„Šiandienos žmogus nori būti laisvas, nepriklausomas nuo nieko. Juk niekam nepatinka, kai jam kas nors įsakinėja, nurodinėja ką veikti, ką daryti, o ko ne. Kiekvienas iš mūsų yra atsakingas už savo veiksmus, poelgius. Kai ką nors padarome blogai, gauname atitinkamą bausmę. Kai suprantame ką padarėme dažniausiai jau būna per vėlu ką nors pakeisti. Bet ne kiekvienas supranta savo klaidas, moka jas pateisinti. Laisvėje žmogus gali veikti ką nori, bet žinant visas ribas. Gyvenime mes daug ko išmokstame, patyriame vis naujų pojūčių, suprantame vis daugiau. Informacinė visuomenė tampa kaip niekada anksčiau laisva. Jos nariams atsiveria nauja laisvė nevaržomai ugdyti save, tobulinti, nuolat kelti kvalifikacija. Tačiau tiek informacinės, tiek apskritai visuomenės laisvė būtina susijusi su jos narių atsakomybe. Atsakomybės „kiekis“ tiesiog proporcingas laisvės „kiekiui.“: taip kalbėjo mokslų daktaras, A. Misevičius. Už padarytą žalą mes atitinkamai ir mokame. Vieni daugiau, kiti mažiau. Kai kuriems tenka už padarytas klaidas „mokėti“ visą gyvenimą – būti nelaisvėję. O tada gyvenimas tampa tikrai nebemielas, nes prarandi viską ko sieki, ko norėjai ir ką turėjai. Tai prarandama vos per kelias akimirkas, bet nevisi taip elgiasi. Kiti siekia „aukštumų“ norėdami padaryti savo gyvenimą tobulą, bet nevisiems tai pavyksta. Viskas prasideda nuo mažų dienų, kai tave auklėja, moko, po to jau mes patys mokomės, siekiame užsibrėžtų tikslų. Bet geriausia stengtis gyventi laimingai. Tada ir pačiam žmogui būna geriau ir tada būtų galima sakyti: gyvenu laisvai, taip kaip noriu ir esu laimingas“.

Sudėtingiausia pirmąją rašinio temą rašiusiems mokiniams buvo polemizuoti (pristatyti ir kitas galimas laisvės sampratas), šio aspekto sunkumas 32,55 (jis rodo, kad užduotis buvo sunki). 2 taškus už šį aspektą (iš 2) gavo tik 9,66 proc. mokinių, 1 tašką – 45,79 proc. ir nė vieno taško negavo net 44, 55 proc. mokinių. Šie rezultatai rodo, kad poleminių teksto rašymas yra silpniausias samprotaujamojo rašinio mokymo aspektas ir kad mokiniai dar neturi išsiugdę gebėjimų polemizuoti. Atkreiptinas dėmesys, kad ir atliekant teksto suvokimo užduotis mokiniams sunku aptarti skirtingus požiūrius, juos lyginti, išvelgti polemiką. Šio aspekto skiriamoji geba – 35,94 (patenkinama), vadinasi, ši užduotis buvo sunki tiek gerai, tiek silpnai bandomąjį egzaminą išlaikiusiems mokiniams, koreliacija – 0,50 (ryšys stiprus).

Žemiau pateikiamas polemizavimo pavyzdys – rašinio fragmentas (9 pavyzdys), kur matyti, kad mokinys aiškiai išsako savo požiūrį ir pristato kitą požiūrį, su kuriuo polemizuoja, argumentuotai jį paneigia remdamasis pavyzdžiais iš socialinio konteksto, autoriteto (Ann Landeis) mintimis:

9 pavyzdys

„Taip, po truputį smukdome save, prisigalvodami naujų išradimų ir instrukcijų kaip jais naudotis. Tampame tobulėjančiais robotais, pavaldžiais visagaliui kompiuteriui. Žinoma, daug atsirastų žmonių norinčių prieštarauti ir sakančių, jog turėdami daugiau patogumų turime daugiau laiko, daugiau tos išsvajotos laisvės. Tik ar ta laisvė nėra fikcija? Po darbų sukame betoniniais šaligatviais namo nežiūrėdami į šalis. Kodėl? Taip, taip, juk palikome skalbyklę ar indaplovę įjungtą namie, baisu, kad gali užsidegti. Grįžę ir sutvarkę tai, dėl ko taip skubėjome, automatiškai sėdame prie televizoriaus žiūrėti niekuo neišsiskiriantį filmą. Anna Lauders kartą yra pasakiusi, jog televizija mums parodė, kad žmonės verčiau žiūrės į bet ką, negu vienas į kitą. Taip, manau, ir tampame technikos vergais“.

Kitame rašinio fragmente (10 pavyzdys) tik aptariamos kitos laisvės sampratos, tačiau jos nevertinamos, tokie darbai buvo vertinami 1 tašku:

10 pavyzdys

Kaip jau minėjau skirtingiems žmonėms skirtinga ir laisvės savoka, jos supratimas. Asmenims „stipriai“ tikintiems į Dievą, didelę reikšmę skirentiems vidiniam pasauliui, religijai laisvė yra buvimas nevaržomu dvasiškai. Tuo tarpu materialistams ir žmonėms kurie nėra religingi, teikiantys pirmenybę aukštesnėms materijoms, laisvė yra fizinė nepriklausomybė, turto turėjimas bei kitų materialiu vertybių.

Antrosios rašinio temos („Ar iš tiesų mūsų laikų žmonėms praeitis tapo nereikšminga?“) turinys buvo vertinamas dviem aspektais: tema, pagrindinė mintis ir ją pagrindžiantys teiginiai (4 taškai); teiginių argumentavimas, aiškinimas (5 taškai). Taigi didžiausią svorį taip pat turi antrasis turinio vertinimo aspektas (teiginių argumentavimas ir aiškinimas). Galutinė turinio taškų suma $9 \times 2 = 18$.

Statistinės analizės rezultatai (5 lentelė) rodo, kad suvokti antrąją rašinio temą, suformuluoti pagrindinę mintį ir ją pagrindžiančius teiginius mokiniams sekėsi sunkiau nei pirmąją (sunkumas vidutinis – 48,55 proc.). Antrojo rašinio temą suvokė 20,29 proc. mokinių (vert. 4 ir 3 tšk.), t. y. kur kas daugiau nei pirmąją, iš dalies – 53,62 proc. (vert. 2 tšk.), labai silpnai – 17,39 proc. (vert. 1 tšk.), nesuvokė – 8,70 proc. mokinių (vert. 0 tšk.), t.y. vėl kur kas daugiau nei pirmojo rašinio. Taigi šio rašinio temą daugiau mokinių suvokė gerai ir daugiau blogai nei pirmąją. Šio vertinimo aspekto skiriamoji geba – 44,05 (kriterijus gerai išskyrė geriausiai ir blogiausiai bandomąjį egzaminą laikiusius mokinius), jo koreliacija – 0,74 (kriterijaus ryšys su visa egzamino užduotimi yra stiprus).

Analizuojant šia tema parašytus darbus, buvo matyti, kad geriausiai šio rašinio temą suvokė tie mokiniai, kurie aiškiai apibrėžė savo temos ribas – kalbėjo apie šiuolaikinio žmogaus santykį su pasaulio kultūros paveldu, lietuvių kultūros tradicijomis, istorine Lietuvos praeitimi ir kt. Šiuose darbuose buvo pakankamai aiškiai suformuluoti požiūrį pagrindžiantys teiginiai ir pagrindinė mintis. Dažniausiai pasitaikantis trūkumas – nukrypimas nuo temos. Vieni mokiniai dėmesį labiau sutelkė į dabarties aktualijas (pvz., svarstė, kaip mūsų visuomenėje keičiasi kultūros tradicijos, greitėja gyvenimo tempas, kokios aktualios ekonominės ir socialinės problemos) ir jų nesusiejo su praeitimi, kiti, priešingai, didesnę dėmesį skyrė praeičiai (pvz., Romos imperatorių mokymasis iš praeities, egzodo rašytojų patriotizmas) ir pamiršo, kad turi rašyti apie šiuolaikinio žmogaus santykį su

praeitimi. Kita šios temos suvokimo problema – vėlgi nemokėjimas tinkamai pasiremti pateikta įvestimi, pasirinkti tas mintis, kurias galėtų kryptingai plėtoti toliau, todėl ir čia nebuvo išvengta eklektikos ir fragmentiškumo.

Argumentuoti antrojo rašinio teiginius mokiniams sekėsi šiek tiek prasčiau nei suvokti temą, nors aspekto sunkumas taip pat vidutinis (47,54 proc.). Statistinės analizės rezultatai rodo, kad tinkamai, svariai argumentuoti remiantis kultūrine patirtimi sekėsi tik 4,35 proc. mokinių (vert. 5 tšk.), nepakankamai svariai ir išsamiai argumentavo, stengėsi remtis kultūrine patirtimi 46,38 proc. (vert. 4 ir 3 tšk.), mėgino argumentuoti, rėmėsi asmenine ar/ir socialine patirtimi 26,09 proc. (vert. 2 tšk.), labai silpnai argumentavo 18,84 proc. (vert. 1 tšk.) ir visiškai teiginių neargumentavo 4,35 proc. mokinių (vert. 0 tšk.). Šie rezultatai rodo, kad svariai ir silpnai argumentavo statistiškai didesnis skaičius mokinių nei rašiusiųjų pirmąją temą. Todėl šis aspektas gerai atskyrė geriausiai ir blogiausiai bandomąjį egzaminą išlaikiusius mokinius – jos skiriamoji geba – 40,95, o koreliacija 0,75 (ryšys yra stiprus).

Kokybinė mokinių darbų analizė parodė, kad ir šia tema parašyti visą rašinį remiantis kultūros kontekstais mokiniams buvo taip pat sudėtinga, tokių darbų pavyko rasti vos vieną kitą. Daugiausia rašinių, kur mokiniai remiasi ar bando remtis tiek kultūrine, tiek socialine/asmenine patirtimi. Darbuose, kuriuose buvo remiamasi ar bandoma remtis kultūros patirtimi, teiginiai daugiausia buvo argumentuojami pateikiant pavyzdžius iš Lietuvos istorinės ir kultūrinės praeities (pvz., Lietuvos valstybės kūrimosi istorijos, tautosakos, XIX a. tautinio atgimimo – L. Rėzos, S. Daukanto, V. Kudirkos, Maironio, J. Basanavičiaus veiklos, holokausto įvykių, Sibiro tremtinių atsiminimų) ar visuotinės kultūros istorijos (pvz., Babilono, Antikos, Renesanso), tačiau daugelyje tokių darbų kalbama apie istorinės praeities reikšmę Lietuvos valstybei ar Europai apskritai, bet ne apie šiuolaikinio žmogaus santykį su istorija. Šia tema parašyti rašiniai parodė, jog daugelis mokinių iš tiesų tik reprodukuoja literatūros, istorijos žinias arba rašo labai deklaratyviai (taip, kaip reikia mokytojui) ir, deja, neturi vertybinio santykio su praeitimi, nėra jo įsisąmoninę. Visa tai išryškina ir istorijos bei literatūros mokymo problemas – kad šių dalykų mokymas vis dar tebėra reprodukcinis, mokiniai neturi išsiugdę interpretacinio santykio su kultūros/literatūros tradicija.

Rašant šią temą, buvo bandoma remtis ir šiuolaikinio kultūrinio gyvenimo aktualijomis (senosios Vilniaus architektūros situacija, Valdovų rūmų restauravimas, valstybės šventės), TV laidomis (pvz., „Klausimėlis“), šiuolaikine spauda (pvz., žurnalo „Panelė“ vykdyta jaunimo apklausa), įspūdžiais iš lankytų muziejų (Kauno IX forto muziejus), socialine/asmenine patirtimi (kultūros tradicijų puoselėjimas šeimoje), tačiau daugelyje darbų apie šiuos dalykus kalbama labai abstrakčiai, paviršutiniškai, mokiniai daugiau rašo tai, ką žino, trūksta asmeninio, vertybinio santykio su tuo, kas patirta, matyta, suvokta.

Statistinė analizė rodo, kad gerai argumentuoti savo teiginius šiame rašinyje mokiniams sekėsi šiek tiek geriau nei pirmajame, tačiau rasti pavyzdžių, kur būtų svariai, išsamiai argumentuojama visame darbe, buvo nelengva. Žemiau pateikiamas vienas geresnių tokio argumentavimo pavyzdžių (rašinio fragmentas), kur mokinys, remdamasis sociokultūrine ir asmenine patirtimi, lygina praeities ir dabarties tradicijas, jų kaitą, pateikia pakankamai išplėtotus, konkrečius argumentus (11 pavyzdys):

11 pavyzdys

„Galų gale, jei jau nėra noro savo malonumui „kapstytis“ po praeitį, tai bent galėtume gerbti iš senovės atkeliavusias ir šiomis dienomis žinomas tradicijas. Taip bent šiek tiek pajustume praeities dvasią. Tačiau ne! Mes nebesugebame net to. Jei ne mūsų seneliai, gyvenantys kartu, mes net nežinotume tikrųjų švenčių tradicijų. Skaudu yra tai, jog dauguma nors ir žino jas, bet jau seniai jų nebesilaiko. Tradicijos kinta. Aš džiaugiuosi, kad mano močiutė yra daug pasakojusi apie šv. Kūčių naktį. Kai ji buvo jauna, jaunimas naktį eidavo į tvartus klausyti ką gyvūliukai šneka, nes buvo tikima, jog tą stebuklingą naktį jie prakalba žmonių kalba. Taip pat buvo ir burtų. Traukdavo iš po staltiesės šiaudus, nes buvo manoma, jog kas ištrauks ilgiausią, tas ilgiausiai ir gyvens. O ką mes darome šiais laikais per Kūčias? Šiomis dienomis yra išlikęs tik vienas šios šventės akcentas – tai dvylika patiekalų ant kūčių stalo, kuriuos visus reikia paragauti. Taigi mes pamiršom tradicijas. Bet tai neblogiausia, kas galėjo nutikti. Baisiausia yra tai, kad mes jas iškreipiam arba pakeičiam naujomis, nukopijuotomis nuo užsienio šalių. Kaip pavyzdį paimkime, kad ir Vėlynės. Tai juk rimties, susikaupimo diena, prisimenant mirusius artimuosius. O pastaruoju metu į Lietuvą kuo toliau, tuo labiau veržiasi kita šventė. Tai Helouvynas, kuomet visi linksminasi persirengę mirtį ir blogį imituojančiais kostiumais. Ši nauja atkeliavusi šventė yra švenčiama Vėlynių išvakarėse. Tačiau po siautulingos Helouvyno nakties

daugelis net pamiršo apie Vėlynes. Taip jos lieka nustelbtos. Bet ką gi mes darome? Juk tai ne mūsų šventė! Ji nepriklauso mūsų kultūrai! Tačiau nauja kultūra po truputi užgožia mūsų kultūrą, mūsų nusistovėjusias tradicijas...“

Analizuojant mokinių darbus teiginių argumentavimo aspektu, išryškėjo iš esmės tos pačios problemos kaip ir pirmajame rašinyje: daugelyje darbų samprotaujama bendro pobūdžio teiginiais, netinkamai remiamasi įvestyje pateiktais teiginiais (jie neteisingai komentuojami ar bandomi toliau plėtoti, pateikiant savus argumentus).

Vertinant bandomojo egzamino teksto interpretacijas pirmąjį kartą, turinys buvo vertinamas 4 aspektais: temos, problemos, idėjos, vertybės; teksto struktūra; kontekstas; interpretacijos pagrįstumas, kryptingumas. Pervertinant bandomojo egzamino darbus, teksto interpretacijos turinio vertinimo kriterijai buvo pakoreguoti – pereita prie globalesnio vertinimo, palikti tik du vertinimo aspektai: teksto analizė (tema, problemos, idėjos, vertybės, teksto struktūra) – 5 taškai ir interpretacija (vertinamas interpretacijos kryptingumas, teksto logikos paisymas, gebėjimas motyvuotai remtis kultūros/epochos, kūrybos/kūrinio ar kt. kontekstu) – 4 taškai. Taigi šiek tiek didesnę svorį turi teksto analizės aspektas (10 iš 18). Galutinė turinio taškų suma $9 \times 2 = 18$.

6 lentelė

Teksto interpretacijos turinio vertinimo rezultatai (proc.)

Aspektai / Taškai	Teksto analizė	Teksto interpretacija
0	3,42	6,85
1	18,84	28,42
2	34,93	44,86
3	29,11	16,10
4	10,27	3,77
5	3,42	
Sunkumas	46,85	45,38
Skir. geba	33,18	29,55
Koreliacija	0,65	0,59

Statistinės analizės rezultatai rodo (6 lentelė), kad suvokti analizuojamo teksto temą/problemą/vertybes, aptarti teksto struktūros elementus ir juos susieti su teksto prasme mokiniams nebuvo labai sunku (šio aspekto sunkumas yra vidutinis, – 48,55). Gerai užduotį atliko 13,69 proc. mokinių (vert. 5 ir 4 tšk.), iš dalies – 29,11 proc. (vert. 3 tšk.), silpnai – 53,77 proc. (vert. 2 ir 1 tšk.) ir nepatenkinamai – 3,42 proc. (vert. 0 tšk.). Šio aspekto skiriamoji geba yra patenkinama (33,18), koreliacija su visa egzamino užduotimi stipri – 0,65.

Kokybinė mokinių darbų analizė parodė, kad daugelis mokinių pakankamai gerai žino, kokia yra viso kūrinio tema ar problema (į egzaminą jie ateina tai jau išmokyti), tačiau dalinę (t. y. pateiktos ištraukos) temą ar problemą savarankiškai suformuluoti jiems vis dar pakankamai sudėtinga. Geriau mokiniams sekėsi analizuoti atskirus kūrinio struktūros elementus (erdvę, laiką, veikėjus, jų tarpusavio santykius, veiksmą), tačiau vis dėlto dar nemažai darbų, kur tie elementai tik įvardijami, bet išsamiau neaptariami, nepakankamai susiejami su teksto prasme arba tekstas paprasčiausiai atpasakojamas. Meninės kalbos analizė vis dar lieka silpniausia teksto analizės vieta. Dažniausiai kūrinio meninės raiškos priemonės aptariamoms formaliai, atsietai nuo kitų kūrinio elementų arba mokiniai apie tai apskritai nekalba.

Antrasis vertinimo aspektas tikrina, kaip kryptingai mokiniai geba interpretuoti tekstą, motyvuotai remtis kultūros/epochos, kūrybos/kūrinio ar kt. kontekstu. Rezultatai rodo, kad šiuo aspektu užduotis taip pat buvo vidutinio sunkumo (45,38) ir šiek tiek sunkesnė nei pirmuoju – teksto analizės – aspektu. Gerai šiuo aspektu įvertintų darbų yra 19,87 proc. (4 ir 3 tšk.), iš dalies užduotį atliko 44,86 proc. mokinių (vert. 2 tšk.), silpnai – 28,42 proc. (vert. 1 tšk.) ir nepatenkinamai – 6,85 proc. (vert. 0 tšk.). Šio aspekto skiriamoji geba yra patenkinama (29,55), koreliacija su visa egzamino užduotimi stipri – 0,59.

Kokybinė darbų analizė parodė, kad daugelis mokinių geba atsirinkti, kokią kontekstinę informaciją apie analizuojamą tekstą svarbu pateikti. Vis dėlto fakto klaidų buvo daroma, nurodant rašytojo gyvenimo ar kūrybos laikotarpį, analizuojamo teksto žanrą, kūrybos faktus ar aptariant visame

kūrinyje vaizduojamus įvykius. Džiugina ir tai, kad jau nemaža dalis mokinių pakankamai kryptingai geba analizuoti tekstą, tačiau motyvuotai susieti analizuojamą ištrauką su kontekstu jiems vis dar sudėtinga. Dažnai ištrauka neanalizuojama viso kūrinio kontekste arba nemokama tinkamai su juo susieti. Paprastai kultūrinis kontekstas tik aptariamas, tačiau juo nesiremiamas interpretuojant tekstą (pvz., teigiama, kad V. Krėvės drama „Skirgaila“ yra romantinė, tačiau šis teiginys toliau neplėtojamas analizuojant dramos konfliktą, veikėjų pasaulėžiūrą, jų charakterius; taip ir V. Mykolaičio–Putino romanas „Altorių šešėly“ įvardijamas kaip psichologinis, tačiau šis teiginys nepagrindžiamas interpretuojant Liudo Vasario jauseną). Taigi, remiantis statistinės bei kokybinės analizės rezultatais galima daryti išvadą, kad literatūros istorijos žinių taikymas interpretuojant tekstą išlieka aktuali interpretacijos mokymo problema.

* * *

Teksto struktūros ir vientisumo analizė. Visų teksto rašymo užduočių teksto struktūra ir vientisumas buvo vertinamas tais pačiais aspektais: įžanga ir pabaiga (3 taškai), teksto nuoseklumas, vientisumas, dėstymo pastraipų struktūra (5 taškai). Šio kriterijaus taškų suma – 8 taškai.

Statistinės analizės rezultatai rodo (7 lentelė), kad pirmuoju aspektu (įžanga ir pabaiga) alternatyvios rašymo užduotys buvo vidutinio sunkumo, jų skiriamoji geba patenkinama, koreliacijos koeficientas rodo, kad ryšys esminis. Rašinio ir interpretacijos rezultatai šiuo aspektu iš esmės nesiskiria. Tinkamą turinio ir struktūros požiūriu įžangą ir pabaigą parašė 14,10 proc. rašiusiųjų rašinių ir 13,70 proc. – interpretaciją. Didžioji dalis mokinių už šį aspektą gavo 2 arba 1 tašką. Nė vieno taško negavo 6 proc. mokinių.

7 lentelė

Rašymo užduočių teksto struktūros ir vientisumo vertinimo rezultatai

Aspektai Taškai	Publicistinis samprotaujamasis rašinys		Teksto interpretacija	
	Įžanga ir pabaiga	Teksto nuoseklumas ir kt.	Įžanga ir pabaiga	Teksto nuoseklumas ir kt.
0	5,64	3,08	6,51	9,25
1	39,74	8,97	40,41	11,99
2	40,51	20,00	39,38	22,26
3	14,10	39,49	13,70	30,48
4		20,51		20,55
5		7,95		5,48
Sunkumas	54,36	57,85	53,42	51,51
Skir. geba	29,34	29,23	28,79	26,14
Koreliacija	0,48	0,54	0,47	0,44

Žemiau pateikiama keletas geresnių samprotaujamojo rašinio ir interpretacijos įžangų, kurias pavyko rasti analizuojamuose darbuose. Samprotaujamojo rašinio įžangos gali būti įvairios: galima kurti tam tikrą intrigą, keliant diskusinius klausimus ir „slepianč“ savo požiūrį (12 pavyzdys) arba, priešingai, galima aiškiai išsakyti požiūrį, kurį norima argumentuoti (13 pavyzdys). Interpretacijų įžangos kitokios (14 pavyzdys): visų pirma, jose turi būti glaustai, kondensuotai pateikiama kontekstinė informacija, kuria remiantis interpretuojamas tekstas.

12 pavyzdys

Visą gyvenimą žmogus siekia laisvės, tačiau retas supranta, kad niekada nebus visiškai laisvas. Kaip yra pasakęs A. Kamiu: „kam siekti laisvės, jei niekada nebūsi laisvas nuo mirties, kuri neišvengiama“, todėl gal ištikrųjų neverta visą gyvenimą irtis per žabangas vardan išsvajotosios laisvės, jeigu jos niekada nepasieksime?

13 pavyzdys

Istorija – tai praeities atspindys. Žmonės jau seniausiais laikais suprato jos svarbą. Antikos filosofas Herodotas yra laikomas istorijos tėvu. Jis yra pradžių pradžia. Ir matyt tuomet žmonės suprato, kad praeitis gali pamokyti, sukresti ir rodyti tiesesnę kelią į ateitį. Tačiau ne vien mūsų protėviams rūpėjo istorija, ji yra tokia pati reikšminga ir šiuolaikiniam žmogui.

14 pavyzdys

Kristijonas Donelaitis – XVIII a. rašytojas, lietuvių grožinės literatūros pradininkas. Vienas žymiausių jo kūrinių – didaktinė poema „Metai“, parašyta sudėtingu eiliovimo būdu – hegzametru. Savo kūrinyje K. Donelaitis rašo apie XVIII a. Mažosios Lietuvos baudžiauninkų – būrų – buitį ir jų pasaulėžiūrą visais keturiais metų laikais. Svarbūs poemoje yra gamtos aprašymai, būrų ir ponų santykių vaizdavimas. Tokiomis temomis kalbama ir duotojoje „Metų“ ištraukoje iš trečios kūrinio dalies „Rudens gėrybės“.

Kokybinė darbų analizė parodė, kad tiek rašinių, tiek interpretacijų įžangų ir pabaigų trūkumai iš esmės yra tie patys. Dažnai įžangoje rašoma apie su dėstymu nesusijusius dalykus arba nemokama tinkamai jos susieti su dėstymu; pabaigoje pateikiamos išvados logiškai neišplaukia iš viso dėstymo arba pažodžiui kartojama tai, kas jau buvo pasakyta. Taip pat nepaisoma teksto struktūrinių dalių proporcijų – rašomos labai ilgos ar net dvi įžangos, kurių apimtis yra pusė viso rašinio ar interpretacijos, o pabaigos, priešingai, – labai trumpos. Kartais visai nėra įžangos ar pabaigos. Žemiau pateikiama keletas tokių netinkamų įžangų (15,16,17) pavyzdžių:

15 pavyzdys

Mokslininkai, nors ir nėra įsitikinę kaip atsirado žemės planeta, bet jie turi savo teorijas. Manychiau, tai tikrai įdomu kiekvienam žmogui, bet tokia praeitis nėra labai reikšminga. Tiesą sakant, tai vyko tikrai labai senai ir mūsų laikų žmonėms į tai tikrai nereikia gilintis. Juk žmogus vidutiniškai gyvena 60–70 metų, o žemės istorijoje tai yra kaip kelios tūkstantosios sekundės dalys.

16 pavyzdys

Praeitis – žmogaus dabarties veidrodis, uždengtas dirbtinumo šydu. Tik jis gali atspindėti mūsų tėvų, senelių antivertybes, geroves, protinio tobulėjimo kilimą ir smukimą.

Bet kokį asmenį galime vadinti „mūsų laikų žmogumi“? Nesvarbu ar dabar būtų XV amžiaus pabaiga ar XXI amžiaus pradžia visada žinosi ir sakysi, jog esi šio laikotarpio dalelė.

17 pavyzdys

Vincas Krėvė XIX a. rašytojas, savo kūriniiais pagarsėjęs Lietuvoje. Jo šeima buvo didelė, bet jis vienintelis buvo smulkaus sudėjimo, todėl negalėdavo atlikti sunkių darbų. Nuo pat mažens Vinco Krėvės tėvai norėjo, kad jis taptų kunigu, bet tai jam nepavyko, nors ir kokios buvo didelės jo pastangos. Vincas Krėvė buvo labai naudingas savo šaliai: buvo Kauno universiteto dėstytojas, garsus rašytojas ir dar kitokiais būdais nusipelnęs šaliai. Vinco Krėvės „Skirgaila“ yra vienas iš to meto garsiausių kūrinių.

Antrasis šio kriterijaus vertinimo aspektas (teksto nuoseklumas, vientisumas ir dėstymo pastraipų struktūra) (7 lentelė) taip pat buvo vidutinio sunkumo. Jo skiriamoji geba patenkinama, koreliacija esminė.

Statistinės analizės duomenys rodo, kad rašinių rašiusių mokinių rezultatai ir šiuo aspektu yra geresni nei rašiusiųjų interpretaciją. Daugiausia taškų gavusiųjų už rašinių ir interpretaciją procentinis santykis labai panašus, tuo tarpu 0 taškų gavusiųjų už interpretaciją yra gerokai daugiau nei už rašinių. Vadinasi, rašinius rašiusieji mokiniai labiau paisė teksto nuoseklumo, vientisumo ir dėstymo pastraipos struktūros reikalavimų.

Kokybinė darbų analizė parodė, kad tiek rašinių, tiek interpretacijų trūkumai šiuo aspektu iš esmės tie patys: grafiškai ir logiškai neišskiriamos dėstymo pastraipos, jos nesiejamos, nepaisoma pastraipos struktūros reikalavimų (minčių šuoliai, pastraipą sudaro vienas teiginys, ji neapibendrinama – baigiama citata, nėra aiškių teiginių arba keli teiginiai vienoje pastraipoje). Žemiau pateikiami pastraipų, kuriose yra ryškių trūkumų, pavyzdžiai (18, 19, 20, 21):

18 pavyzdys

Aš manau, kad šiuolaikiniam žmogui praeitis yra svarbi, tokia, iš kurios galima pasimokyti. O iš istorinių įvykių pasimokyti tikrai yra ko. Visi senovės Romos imperatoriai mokėsi labai daug mokėsi labai daug istorijos. Jie stengėsi perprasti visą kas geriausia ir net sugalvoti kažką naujo.

19 pavyzdys

Reikšminga praeitis tiems, kurie turi karčiai saldžią gyvenimo patirtį, kurie pamena kaip sėdėjo viena plati giminė prie bendro stalo, o ne išsisklaidę po visą pasaulį sau laimės ieškoti.

20 pavyzdys

Ištraukoje „Altorių šešėly“ kalbama apie Liudą Vasarij ir Liucę, kurie yra svečiuose. Liucė tikrai jautė ypatingus jausmus Liudui Vasariui, bet ji žinojo, kad Liudas yra kunigas. Panelė norėdama pabūti su Vasariu vienu du jo paprašė, kad palydėtų ją paieškoti jos skarelės, nes skarą paliko ant suoloelio, pakalnėje. O gal Liucė tyčia paliko savo skarą, kad tik būtų priežastis, kažkur dviese nueiti su Liudu Vasariu. Ištraukos erdvė yra sava, nes minimas sodas, Liudo Vasario taip mėgstama ir mylima vieta Aušrakalnis. Aušrakalnis Vasariui buvo labai brangi vieta, kurioje jis galėdavo pabūti vienas, savianalizuoti ir viską gerai apmąstyti.

21 pavyzdys

Ištraukoje veiksmas vyksta sode. Gamta šioje ištraukoje yra ryški kompozicija. Sode jiems gera, gražu ir malonu, nes jie ten yra dviese. Liudas ir Liucė išspruko į sodą ir stovėdami jie gėrėsi dangumi, žvaigždėmis: („... ir kas nepažysta šitų stebuklingų naktų...“).

* * *

Kalbinės raiškos ir kalbos normų laikymosi vertinimo analizė. Kalbinė raiška (bendrujų stiliaus reikalavimų laikymasis, stilistinio registro paisymas) buvo vertinama 10 taškų. Pervertinant mokinių darbus šis kriterijus, atsižvelgiant į išsakytas vertintojų pastabas, buvo šiek tiek pakoreguotas mokinių naudai – darbe leista daugiau trūkumų; vertinant stiliaus trūkumai buvo nedubliuojami ir skaičiuojami tik 450 žodžių teksto dalyje, viename sakinyje žymimas tik vienas trūkumas.

Statistinės analizės rezultatai rodo (8 lentelė), kad šiuo aspektu rašymo užduotys taip pat buvo arba vidutinio sunkumo (rašiusiems interpretaciją ji buvo šiek tiek sunkesnė), jų skiriamoji geba patenkinama, koreliacijos koeficientas rodo, kad ryšys esminis.

Rašinių ir interpretacijų vertinimo rezultatai šiek tiek skiriasi – rašinių rašiusiujų rezultatai kalbinės raiškos aspektu geresni: mokinių, už rašinį gavusių nuo 10 iki 6 taškų (tiek taškų įvertintas tekstas yra pakankamai aiškus, sklandus ir logiškas), yra 10 proc. daugiau nei už interpretaciją (už rašinį – 61,8 proc.; už interpretaciją – 50 proc.). 5 taškai šio kriterijaus vertinimo skalėje žymi ribą, kai tekstas dėl raiškos trūkumų vertinamas kaip sunkiai suprantamas – tokių rašinių, įvertintų nuo 5 iki 1 taško, yra 34, 88 proc., o interpretacijų – 46, 91 proc., t. y. kur kas daugiau.

Kokybinė darbų analizė parodė, kad rašiniuose ir interpretacijose dažnai nepaisoma kalbos logikos, neįaučiama žodžių stilistinių atspalvių, vartojami žodžiai nesuprantant jų reikšmės, mintys reiškiamos nesklandžiais, neaiškiais, netiksliais sakiniais.

Rašymo užduočių kalbinės raiškos ir kalbos normų laikymosi vertinimo rezultatai

Kriterijai Taškai	Publicistinis samprotaujamasis rašinys		Teksto interpretacija	
	Kalbinė raiška	Kalbos normų laikymasis	Kalbinė raiška	Kalbos normų laikymasis
0	3,33	41,28	3,08	16,78
1	1,54	5,64	4,11	4,79
2	3,59	3,59	4,79	3,08
3	5,90	2,82	8,56	3,77
4	10,26	4,87	13,70	3,42
5	13,59	4,10	15,75	4,11
6	16,92	3,59	15,41	5,14
7	17,95	4,87	13,70	3,77
8	14,36	2,56	14,38	6,85
9	7,95	5,13	3,42	5,48
10	4,62	4,62	3,08	5,48
11		3,33		3,77
12		4,10		5,14
13		2,56		5,14
14		2,56		10,62
15		2,82		8,90
16		1,54		3,77
Sunkumas	59,51	28,24	53,80	49,06
Skir. geba	28,38	51,23	29,55	65,77
Koreliacija	0,53	0,70	0,55	0,76

Kalbos normų laikymasis (rašybos, skyrybos, gramatikos, žodyno taisyklių ir normų laikymasis) buvo vertinamas 16 taškų, taigi tai yra antrasis pagal svorį kriterijus po turinio. Vertinant raštingumą, pirmą kartą visos klaidos buvo skaičiuojamos 450 žodžių apimties tekste, negrupuojamos ir nedubliuojamos. Pervertinant mokinių darbus buvo šiek tiek koreguojamos šio kriterijaus „Pastabos“.

Statistinės analizės rezultatai rodo (8 lentelė), kad šiuo aspektu rašymo užduotys rašinius ir interpretacijas rašiusiems mokiniams buvo labai nevienodo sunkumo. Rašiusiems rašinius užduotis šiuo aspektu buvo sunki (sunkumo indeksas 28,24), o rašiusiems interpretacijas – vidutinio sunkumo (sunkumo indeksas 49,06). Toks sunkumo indekso skirtumas leidžia daryti prielaidą, kad rašinių rinkosi rašyti daugiau silpnų mokinių, kurie neturi išsiugdę gebėjimų rašyti taisyklinga kalba. Kadangi vertinant mokinių darbus klaidos buvo negrupuojamos, sunku pasakyti, kokių klaidų buvo daroma daugiausiai. Susirūpinimą kelia tai, kad net 41,28 proc., t.y. beveik pusė, rašiusiųjų rašinių gavo 0 taškų. Šio kriterijaus skiriamoji geba yra gera (rašinio) ir labai gera (interpretacijos), taigi šis kriterijus geriausiai diferencijavo mokinius. Jo koreliacijos koeficientas rodo, kad kriterijaus ryšys su visa egzamino užduotimi yra stiprus (0,70 – rašinio ir 0,76 – interpretacijos).

IV. Teksto suvokimo užduoties analizė

Teksto suvokimo užduotimi tikrintas platus gebėjimų spektras, tačiau šie gebėjimai sąlygiškai apibendrinti į dvi grupes: 1) žinių taikymą (reprodukavimą) 2) analizavimą, interpretavimą, vertinimą (produkavimą). Pirmąją gebėjimų grupę tikrinantys klausimai ir užduotys reikalavo rasti nurodytą informaciją, perfrazuoti teksto mintis, padaryti nesudėtingas išvadas, atpažinti teksto žanrą ir pan. Antrąją gebėjimų grupę siekta įvertinti klausimais, kurie reikalavo apibendrinti, abstrahuoti, interpretuoti, lyginti, vertinti skaitomo teksto turinį ir raišką. Atlikdami teksto suvokimo užduotį mokiniai atsakinėjo tik į atvirojo atsakymo klausimus.

Teksto suvokimo gebėjimams tikrinti buvo pateikti du tekstai: „Naujas kalbos gyvenimas“ (su kalbininke dėstytoja dr. Jurgita Girčiene kalbasi Audra Čepauskaitė) ir T. Morrison tekstas „Laureatės paskaita“. Pateikti du tekstai leido formuluoti klausimus, siejančius abu tekstus, tikrinti, kaip mokiniai geba lyginti skirtinguose tekstuose pateikiamą informaciją, ieškoti kalbinės teksto raiškos panašumų ir skirtumų. Tai sudarė galimybes patikrinti apibendrinimo reikalaujančius gebėjimus.

Išanalizavus mokinių darbus bei statistinius duomenis, matyti, kad ši užduotis buvo vidutinio sunkumo (žr. 3 lentelę).

Toliau aptariami mokinių atsakymai į klausimus.

1. Kokią kalbos kitimo priežastį nurodo kalbininkė Jurgita Girčienė?

Šis klausimas tikrino reprodukavimo gebėjimus. Kad galėtų sėkmingai atsakyti į šį klausimą, mokiniai turėjo padaryti nesudėtingą išvadą. Tai mokiniams atlikti nebuvo sunku – klausimo sunkumas 77,57. Prasta klausimo skiriamoji geba (24,51) rodo, kad klausimas nediferencijavo mokinių, o klausimo koreliacija (0,26) rodo, kad klausimo ryšys su visa užduotimi yra silpnas. Kadangi testuose turi būti nesunkių klausimų, tokio klausimo buvimas teste yra motyvuotas.

Taškai	Procentai	Mokinių atsakymai ⁴	Komentarai
0	22,43	<i>Nurodo visuomenės kalbos kitimo priežastį.</i>	<i>Mokinys perfrazavo klausimą, bet nenurodė priežasties.</i>
1	77,57	<i>Kalba kinta, nes kinta žmonės, keičiasi pati visuomenė ir visuomenėje esantys dalykai</i>	

⁴ Mokinių atsakymų kalba netaisyta.

2. Iš to, ką sako kalbininkė, galima numanyti, su kokiais požiūriais į kalbą ji nėra linkusi sutikti. Įvardykite tris tokius požiūrius.

Šis klausimas tikrino produkavimo gebėjimus. Klausimas mokiniams nebuvo labai lengvas (klausimo sunkumas 42,47). Požiūriai tekste nebuvo tiesiogiai įvardyti, todėl mokiniai turėjo suprasti ir įvardyti tuos požiūrius, su kuriais polemizavo autorė. Mokiniai neretai skirtingais žodžiais įvardydavo tą patį požiūrį arba pačios kalbininkės požiūrį. Klausimas gerai diferencijavo mokinius (skiriamoji geba 50,65), klausimo koreliacija stipri.

Taškai	Procentai	Mokinių atsakymai	Komentarai
0	33,14	<i>Susijusiais su esminiais visuomenės ekonominio, politinio ir kultūrinio gyvenimo pokyčiais</i>	<i>Atsakymas abstraktus, neįvardyti požiūriai</i>
1	23,61	<i>Kalba gali būti statiška, baigtinė (geras); reikia atsiprašinėti kalbininkę, jeigu pavartojai žargoną; kalbos mokomasi tik tam, kad tavęs nebartų</i>	<i>Mokiniai tą patį dalyką (išorinę kalbos mokymosi motyvaciją) pasako kitais žodžiais</i>
2	25,95	<i>Kalba yra kuriama tik kalbininkų (geras); nesusikalbėjimo priežastis yra kintanti kalba (geras); reikia atsiprašyti kalbininkų</i>	<i>Nurodomas požiūris, su kuriuo autorė nepolemizuoja, nesuformuluotas požiūris</i>
3	17,30	<i>Kalba gali būti statiškai ir baigtinė; kalbos kitimas yra tik kalbininkų rūpestis; kintanti kalba yra nesusikalbėjimo priežastis</i>	

3.1. Įvertinkite, ar tinkamai kalbininkė atsakė į klausimą „Ką lietuvių kalba pasako apie ja kalbančius žmones?“

Šis klausimas tikrino produkavimo gebėjimus. Kad galėtų sėkmingai atsakyti į šį klausimą, mokiniai turėjo įvertinti pateiktą informaciją. Klausimas mokiniams buvo sunkus (sunkumas 37,54). Vadinasi, mokiniams sunku buvo išnagrinėti teste pateiktą informaciją ir įvertinti jos tinkamumą. Silpna ir klausimo koreliacija. Gera skiriamoji geba (41,67) rodo, kad klausimas atskyrė stipriuosius mokinius nuo silpnųjų.

Taškai ir statistiniai duomenys	Procentai	Mokinių atsakymai
0	62,45	<i>Kalbininkė į klausimą atsakė teisingai, tinkamai</i>
1	37,54	<i>Netinkamai</i>

3.2. Atsakymą argumentuokite.

Šis klausimas tikrino produkavimo gebėjimus. Mokiniai turėjo apibendrinti ir parinkti tinkamus argumentus. Kaip ir pirmoji klausimo dalis, klausimas buvo sunkus (32,84). Gera skiriamoji geba rodo, kad klausimas diferencijavo mokinius. Argumentavimo reiklaujantys klausimai visada mokiniams yra vieni sunkesnių, atsakydami į juos mokiniai linkę cituoti, o ne savo žodžiais formuluoti mintis arba atsakinėja labai abstrakčiai.

Taškai	Procentai	Mokinių atsakymai	Komentarai
0	67,16	<i>Ji paaiškino lietuvių kalbos pasaulėvoką</i>	<i>Atsakymas abstraktus, neaišku, kodėl netinkamai autorė atsakė į klausimą</i>
1	35,84	<i>Neatsakė, ką būtent lietuvių kalba pasako apie kalbančius žmones, aiškina, kas būdinga visoms kalboms</i>	

4.1. Savais žodžiais paaiškinkite kalbininko su ietimi įvaizdžio prasmę.

Šis klausimas tikrino produkavimo (interpretavimo) gebėjimus. Klausimas vidutinio sunkumo (47,65). Klausimas gerai diferencijavo mokinius (skiriamoji geba 42,16). Atsakydami į šį klausimą mokiniai turėjo pasiremti kultūrinės ir literatūros žiniomis, suprasti ir paaiškinti perkeltinę prasmę.

Taškai	Procentai	Mokinių atsakymai	Komentarai
0	52,35	<i>Kalba yra viso gyvenimo variklis, be kalbos nebūtų valstybės</i>	<i>Mokiniai atsako nekonkrečiai, toks atsakymas tiktu daugeliui tesktų apie kalbą, nepaaiškinta, kodėl minimas kalbininkas, nepaaiškinta kalbininko su ietimi įvaizdžio prasmė</i>
1	47,65	<i>Tai kovingas kalbininkas, vos ne per prievartą verčiantis laikytis kalbos normų</i>	

4.2. Kokią šio įvaizdžio susiformavimo priežastį įvardija kalbininkė?

Šis klausimas tikrino reprodukuavimo gebėjimus. Kad galėtų sėkmingai atsakyti į šį klausimą, mokiniai turėjo padaryti nesudėtingą išvadą. Klausimas nesunkus (58,65), tačiau mokinius diferencijavo vidutiniškai (skiriamoji geba 38,24). Įvardyti priežastį neretai sunku būna ir stipriesiems, ir silpniesiems mokiniams.

Taškai	Procentai	Mokinių atsakymai	Komentarai
0	41,35	<i>Pasikeitus situacijai keičiasi ir žmogaus kalba</i>	<i>Atsakymas nekonkretus</i>
1	58,65	<i>Kalbininkė įvardija kalbos surusėjimą kaip to įvaizdžio formavimosi priežastį</i>	

5. Apie kokius du kalbos mokymosi motyvus kalbama IV teksto dalyje?

Šis klausimas tikrino produkavimo gebėjimus. Kad galėtų sėkmingai atsakyti į šį klausimą, mokiniai turėjo rasti tekste minimą informaciją, ją sugrupuoti, apibendrinti. Klausimas yra vidutinio sunkumo (48,24), tačiau mokinius diferencijavo patenkinamai (skiriamoji geba 34,80).

Taškai	Procentai	Mokinių atsakymai	Komentarai
0	23,75	<i>Apie privalomąjį mokymąsi mokykloje / įvairi informacija, kurią girdime</i>	<i>Atsalymas nelogiškas</i>
1	56,01	<i>Kalbos mokomasi dėl darbo ir dalykinės kompetencijos</i>	<i>Įvardytas tik vienas motyvas, pasakyta ta pati mintis kitais žodžiais</i>
2	20,23	<i>Kalba yra darbo įrankis; kad būtum išklaudytas ir įvertintas</i>	

6. Paaiškinkite, kaip informacijos amžiuje pasikeitė kalbėtojo ir klausytojo santykis.

Šis klausimas tikrino reproduktivumo gebėjimus. Kad galėtų sėkmingai atsakyti į šį klausimą, mokiniai turėjo remdamiesi tekste pasakyta informacija padaryti išvadą. Klausimas yra vidutinio sunkumo (47,58), tačiau mokinius diferencijavo prastokai (skiriamoji geba 34,07).

Taškai	Procentai	Mokinių atsakymai	Komentarai
0	28,30	<i>Atsirado dar didesnis skirtumas tarp kalbėtojo ir klausytojo</i>	<i>Konstatuojama, kad skirtumas didėjo, bet nepaiškinta, kaip pasikeitė santykis. Iš atsakymo neaišku, kas turima omeny, kai sakoma „didesnis skirtumas“.</i>
1	48,24	<i>Dabar kalbėtojas turi dar labiau stengtis</i>	<i>Atsakymas nepakankamai konkretus, nenurodoma priežastis</i>
2	23,46	<i>Prieš tai klausytojai klausė, nes informacijos trūko, o dabar sunkiau sudominti, reikia labiau stengtis, nes informacijos daug</i>	

7. Nurodykite teksto žanrą.

Šis klausimas tikrino reproduktivumo gebėjimus. Kad galėtų sėkmingai atsakyti į šį klausimą, mokiniai turėjo pasiremti kalbos (stilistikos) žiniomis. Klausimas yra vidutinio sunkumo (50,50), gerai diferencijavo mokinius (skiriamoji geba 47,55). Klausimai, reikalaujantys remtis kalbos žiniomis, yra tradiciniai teksto suvokimo užduotyse, mokiniams jie nėra nauji ar netikėti, todėl tikėtasi geresnių rezultatų.

Taškai	Procentai	Mokinių atsakymai	Komentarai
0	50,50	<i>Publicistinis / epika</i>	<i>Vietoj žanro nurodomas funkcinis stilius, literatūros rūšis</i>
1	50,50	<i>Interviu</i>	

8. Nurodykite du dalykus, kurie rodo, kad jaunuoliai su akląja moterimi elgiasi nepagarbiai.

Šis klausimas tikrino produkavimo gebėjimus. Kad galėtų sėkmingai atsakyti į šį klausimą, mokiniai turėjo interpretuoti tekste pateiktą informaciją. Klausimas nesunkus (73,31) ir beveik visiškai nediferencijavo mokinių (skiriamoji geba 11,76). Klausimo koreliacija (0,12) rodo, kad ryšio tarp klausimo ir visos užduoties iš esmės nėra.

Taškai	Procentai	Mokinių atsakymai	Komentarai
0	26,69	<i>Klausyk, sene</i>	<i>Mokiniai parašo pavyzdį, bet neįvardija kalbinės raiškos priemonių</i>
1	73,31	<i>Nepagarbus kreipimasis; liepiamoji nuosaka; juokiasi iš moters</i>	

9. Apie kokią vertybę kalba senoji moteris jaunuoliams?

Šis klausimas tikrino produkavimo (interpretavimo) gebėjimus. Kad galėtų sėkmingai atsakyti į šį klausimą, mokiniai turėjo atkreipti dėmesį į raiškos ypatumus (pabrėžimą, pakartojimą) ir paisyti teksto visumos. Tai pats sunkiausias klausimas (8,65). Jis taip pat labai prastai diferencijavo mokinius (12,25). Mokymo procese derėtų atkreipti dėmesį į prasmę, kuri nepasakoma tiesiogiai.

Taškai	Procentai	Mokinių atsakymai	Komentarai
0	91,35	<i>Kalba apie kalbą kaip vertybę</i>	<i>Pirmoje teksto dalyje apie kalbą kaip vertybę nekalbama. Pabrėžiama „jūsų rankose“ detalė. Vėliau teksto autorė paaiškina buvimo kieno nors rankose prasmę.</i>
1	8,65	<i>Apie atsakomybę</i>	

10. Kokią kalbą autorė laiko mirusia?

Šis klausimas tikrino reproduktivumo gebėjimus. Kad galėtų sėkmingai atsakyti į šį klausimą, mokiniai turėjo rasti informaciją ir padaryti nesudėtingą išvadą. Klausimas nebuvo sunkus (66,28), todėl prastai diferencijavo mokinius (skiriamoji geba 28,92).

Taškai	Procentai	Mokinių atsakymai	Komentarai
0	33,72	<i>Apie išpuoselėtą kalbą</i>	<i>Mokiniai nesugebėjo padaryti išvados apie <u>mirusią</u> kalbą, atsakyme kalba apie vieną autorės minimą kalbos ypatybę</i>
1	66,28	<i>Tokią, kuria niekas nekalba, nebendrauja, kuri yra be turinio</i>	

11.1. Kuo neįprastas autorės požiūris į Babelio bokšto mitą?

Šis klausimas tikrino produkavimo (interpretavimo) gebėjimus. Kad galėtų sėkmingai atsakyti į šį klausimą, mokiniai turėjo suprasti skirtingus požiūrius ir sugretinti tradicinį ir netradicinį vertinimus. Klausimas sunkus (39,88), gerai diferencijavo mokinius (skiriamoji geba 42,16).

Taškai	Procentai	Mokinių atsakymai	Komentarai
0	60,12	<i>Kad nepasisekė bokšto architektūra / mitą sieja su kalba</i>	<i>Atsakymas nesiejamas su teksto prasme</i>
1	39,88	<i>Autorė mano, kad kalbų įvairovė nieko negriauna. Monolitinė kalba nieko neišgelbės, problema yra tolerancijos stoka, o ne kalbų įvairovė.</i>	

11.2. Kokiomis kalbinės raiškos priemonėmis autorė tą požiūrį išreiškia? Įvardykite bent dvi.

Šis klausimas tikrino reproduktivumo gebėjimus. Kad galėtų sėkmingai atsakyti į šį klausimą, mokiniai turėjo pasiremti turimomis žiniomis. Klausimas vidutinio sunkumo (46,26), gerai diferencijavo mokinius (skiriamoji geba 52,70).

Taškai	Procentai	Mokinių atsakymai	Komentarai
0	38,56	<i>Samprotavimas, mintys iš senovės išminties</i>	<i>Neįvardijamos kalbinės raiškos priemonės, įvardijamas kalbos tipas</i>
1	30,35	<i>Retoriniai klausimai</i>	<i>Įvardyta viena kalbinės raiškos priemonė</i>
2	31,09	<i>Retoriniai klausimai, įterpiniai</i>	

12. III teksto dalyje klausama *Kieno dangus?* Taip teksto autorė tarsi išskiria dvi dangaus sampratas. Paaiškinkite jas.

Šis klausimas tikrino produkavimo gebėjimus. Kad galėtų sėkmingai atsakyti į šį klausimą, mokiniai turėjo sugrupuoti ir interpretuoti informaciją. Klausimas vidutinio sunkumo (43,04), tačiau mokinius diferencijavo prastokai (skiriamoji geba 30,39).

Taškai	Procentai	Mokinių atsakymai	Komentarai
0	29,62	<i>Kokia kalba būtų buvus pasirinkta;</i>	<i>Nelogiškas atsakymas</i>
1	54,69	<i>Rojus danguje ir rojus žemėje</i>	<i>Įvardytos dvi sampratos, bet jos nepaaiškintos</i>
2	15,69	<i>Dangus – vieta žemėje, kur sugebama suprasti vieniems kitus; dangus – Dievo buveinė, kurios siekia žmogus, bet pasiektų tik tada, jei kalbėtų viena kalba</i>	

13. Suformuluokite abu tekstus siejančią mintį.

Šis klausimas tikrino produkavimo gebėjimus. Kad galėtų sėkmingai atsakyti į šį klausimą, mokiniai turėjo apibendrinti abu tekstus. Klausimas yra sunkus (36,95), mokinius diferencijavo prastokai (skiriamoji geba 25,0). Kaip jau buvo minėta anksčiau, mokiniams sunku apibendrinti kelis tekstus, todėl mokymo procese reikėtų pateikti daugiau užduočių, kuriose reikėtų lyginti kelis tekstus, analizuoti juose reiškiamą prasmę.

Taškai	Procentai	Mokinių atsakymai	Komentarai
0	63,05	<i>Kalbos svarba mūsų gyvenime</i>	<i>Suformuluota ne mintis, o tema</i>
1	36,95	<i>Kalbos puoselėjimas, išsaugojimas turi rūpėti visiems</i>	

14.1. Savais žodžiais paaiškinkite pasakymo „oficiali kalba <...> yra iki stulbinančio spindesio nublizginti šarvai, lukštas, iš kurio jau seniai išsinėręs riteris“ prasmę.

Šis klausimas tikrino produkavimo (interpretavimo) gebėjimus. Kad galėtų sėkmingai atsakyti į šį klausimą, mokiniai turėjo paaiškinti metaforą. Klausimas labai sunkus (26,39), mokinius diferencijavo prastai (skiriamoji geba 33,09). Prasmės aiškinimas yra viena sunkiausių užduočių mokymo procese. Tai labai svarbu ir rašant teksto interpretaciją, todėl tokio pobūdžio užduotims reikėtų skirti daugiau dėmesio.

Taškai	Procentai	Mokinių atsakymai	Komentarai
0	57,62	<i>Oficialia kalba kalbama tik tada, kai būtina tai daryti, taip prievartaujant save</i>	<i>Nesuprasta metafora, neaiškinama pagrindinių metaforos žodžių prasmė, nesiejama su teksto prasme</i>
1	31,96	<i>Oficiali kalba negyva / oficiali kalba paviršutiniška</i>	<i>Paiškintas viena metaforos dalis</i>
2	10,41	<i>Oficiali kalba išstobulinta, joje daug gražių žodžių, bet ji negyva</i>	

14.2. Kokia kalbinės raiškos priemonė yra šis pasakymas?

Šis klausimas tikrino reprodukuavimo gebėjimus. Kad galėtų sėkmingai atsakyti į šį klausimą, mokiniai turėjo pasiremti turimomis žiniomis. Klausimas buvo vidutinio sunkumo (47,07), gerai diferencijavo mokinius (skiriamoji geba 51,96).

Taškai	Procentai	Mokinių atsakymai	Komentarai
0	52,93	<i>Palyginimas, paskaita</i>	<i>Ivardijama netinkama raiškos priemonė, nurodoma ne raiškos priemonė</i>
1	47,07	<i>Metafora</i>	

14.3. Pirmajame tekste („Naujas kalbos gyvenimas“) raskite ir išrašykite bent vieną kalbinės raiškos priemonę, kuri savo prasme būtų susijusi su pasakymu, cituojamu 14.1. klausime.

Šis klausimas tikrino produkavimo (apibendrinimo) gebėjimus. Kad galėtų sėkmingai atsakyti į šį klausimą, mokiniai turėjo ne tik pasiremti turimomis žiniomis, bet ir teksto raišką sieti su teksto prasme. Klausimas sunkus (31,23), prastai diferencijavo mokinius (skiriamoji geba 28,43).

Taškai	Procentai	Mokinių atsakymai	Komentarai
0	68,77	<i>Ir tekstas yra filtras / Ne pati kalba reikalauja tobulumo</i>	<i>Nesusieta su klausime 14.1 pateikiamo pasakymo prasme</i>
1	31,23	<i>Pagal drabužį sutinka, pagal protą palydi / Kalba nėra kalbininkų puoselėjamas darželis</i>	

Kalbos (stilistikos) žinios vis dar yra problema, mokiniai nesugeba jomis remtis arba nežino, kas priklauso kalbinės raiškos priemonėms. Rašydami interpretacijas kalbinę raišką jie aptaria izoliuotai, nesiedami jos su teksto prasme ir kuriamais vaizdais, todėl mokymo procese derėtų į tai kreipti didesnę dėmesį.

V. Išvados ir rekomendacijos

1. Bendras rašymo užduoties sunkumo indeksas rodo, kad ji mokiniams buvo vidutinio sunkumo. Teksto interpretacija pagal visus vertinimo kriterijus buvo vidutinio sunkumo, samprotaujamas rašinys pagal kalbos normų laikymosi kriterijų mokiniams buvo sunki užduotis, pagal kitus kriterijus – taip pat vidutinio sunkumo. Apie 28 proc. laikusių bandomąjį egzaminą mokinių metinis įvertinimas yra 4 ir 5, – tokie mokiniai neturėtų laikyti valstybinio egzamino.

2. Remdamiesi pervertintų rašinių ir interpretacijų rezultatais bei kokybine mokinių darbų analize, galėtume įvardyti išryškėjusias problemas:

- nemaža dalis mokinių rašinio temą suvokė tik iš dalies, nepakankamai aiškiai formulavo pagrindinę mintį ir ją pagrindžiančius teiginius, silpnai argumentavo ir beveik nepolemizavo;
- paaiškėjo, kad mokiniams, rašiusiems rašinius, buvo pakankamai sudėtinga argumentuoti remiantis literatūrine patirtimi, kai reikėjo išsakyti savo subjektyvų požiūrį, vertinimą, ko paprastai nereikalaujama rašant interpretaciją, todėl tas kalbėjimas apie literatūros kūrinius buvo daugiau reprodukuojamas to, kas išmokta, žinoma;
- išryškėjo, kad mokiniai ganėtinai menkai išmano kultūrinį kontekstą – nors daugiausia rėmėsi privalomąja literatūra, parodė labai paviršutinišką jos suvokimą;
- nemaža dalis rašiusiųjų teksto interpretaciją nepakankamai aiškiai formulavo ištraukos temą/problemą, fragmentiškai aptarė atskirus kūrinio struktūrinius elementus, nesiejo jų su kūrinio prasme, formaliai analizavo kalbinės raiškos priemones, nemokėjo motyvuotai remtis kontekstu;
- teksto struktūros ir vientisumo požiūriu mokinių darbai įvertinti geriausiai (beje, rašiniai buvo įvertinti šiek tiek geriau nei interpretacijos) – daugeliui mokinių jau visai neblogai sekasi rašyti trinarės struktūros tekstą, paisyti įžangos ir pabaigos, pastraipos struktūros reikalavimų. Vis dėlto dar nelabai mokama sieti teksto struktūrinių dalių: įžangos su dėstymu (beje, interpretacijų įžangos dažniausiai būna iš anksto išmuktos, todėl nepakankamai siejamos su analizuojama ištrauka); dėstymo pastraipų, nes iš anksto gerai neapgalvojami analizuojamo klausimo ar teksto aspektai; darbai yra fragmentiški, eklektiški, nes išvados logiškai neišplaukia iš dėstymo, pažodžiui kartojama tai, kas jau buvo pasakyta įžangoje;
- kalbinės raiškos požiūriu rašiniai buvo įvertinti šiek tiek geriau nei interpretacijos. Nors šio kriterijaus vertinimas buvo peržiūrėtas mokinių naudai, statistinės analizės rezultatai rodo, kad nemažos dalies mokinių gebėjimai rašyti tekstą paisant bendrųjų stiliaus reikalavimų yra tik patenkinami arba silpni;
- kalbos normų laikymosi kriterijaus rezultatų statistinė analizė parodė, kad nemaža dalis mokinių neturi išsiugdę gebėjimų taisyklingai rašyti remiantis kalbos sistemos išmanymu.

3. Siekiant geresnių teksto rašymo (samprotaujamojo rašinio ir interpretacijos) rezultatų, ugdymo procese reikėtų:

- daugiau dėmesio skirti samprotaujamojo rašinio temos analizei, planavimui (pagrindinės minties, ją pagrindžiančių teiginių formulavimui), įvairiems argumentavimo būdams, ugdyti gebėjimą polemizuoti;
- ugdyti interpretacinį santykį su kultūros tradicija, skatinti išsakyti savo požiūrį, vertinimą, svariai jį argumentuoti;
- mokyti kryptingai interpretuoti tekstą, sieti teksto struktūrinių elementų analizę su meninės kalbos analize ir teksto prasme, motyvuotai remtis kultūros/epochos, kūrybos/kūrinio ir kt. kontekstais.
- daugiau dėmesio skirti teksto tobulinimui visais požiūriais: turinio, struktūros, stiliaus, raštingumo.

4. Tobulinant samprotaujamojo rašinio/interpretacijos vertinimo normas reikėtų:

- aiškiau apibrėžti, kas, vertinant samprotaujamąjį rašinį, būtų laikoma „kultūrine patirtimi“, koki svorį vertinimo instrukcijoje turėtų turėti argumentavimas remiantis sudėtingais kūriniais ir koki – tik lengvai vartojama masinės kultūros produkcija;
- nuspręsti, ar tikslinga atskiroms samprotaujamojo rašinio temoms rengti skirtingas turinio vertinimo instrukcijas: ar gerai, kai yra nevienodas vertinimo aspektų skaičius, kai tie patys aspektai vertinami skirtingu taškų skaičiumi;
- remiantis tuo, kad kalbos normų laikymosi kriterijus buvo sunkus rašinių rašiusiems mokiniams, būtų tikslinga paanalizuoti, ar toks klaidų ir taškų santykis yra pagrįstas.

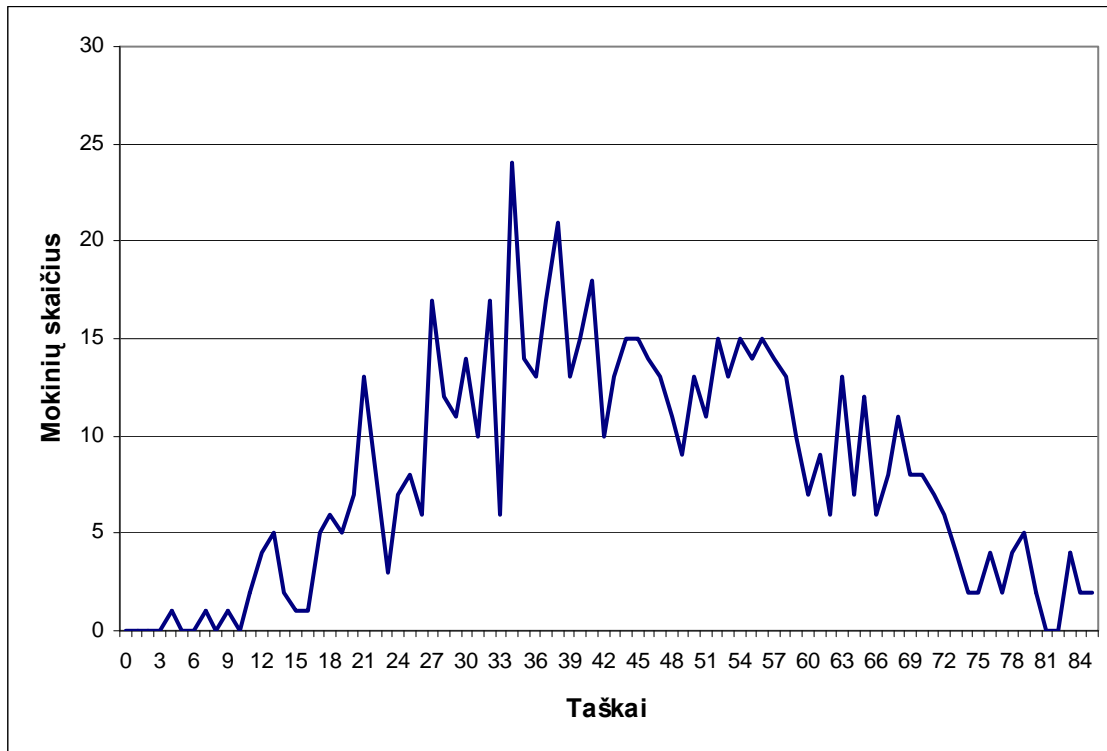
5. Bendrieji teksto suvokimo užduoties rezultatai rodo, kad užduotis buvo vidutinio sunkumo. Dviejų tekstų pateikimas sudarė galimybes vertinti aukštesnio lygio mokinių gebėjimus.

6. Mokiniam lengvesni buvo klausimai, tikrinantys skaitomų tekstų turinio supratimą, sunkesni tie klausimai, kur reikėjo analizuoti teksto kalbinę raišką ir remtis literatūros teorijos žiniomis. Remtis kalbine raiška, analizuoti jos kuriamas prasmes mokiniams sunku ir rašant teksto interpretaciją, samprotaujamąjį tekstą, todėl labai svarbus abipusis ryšys mokant teksto suvokimo ir kūrimo.

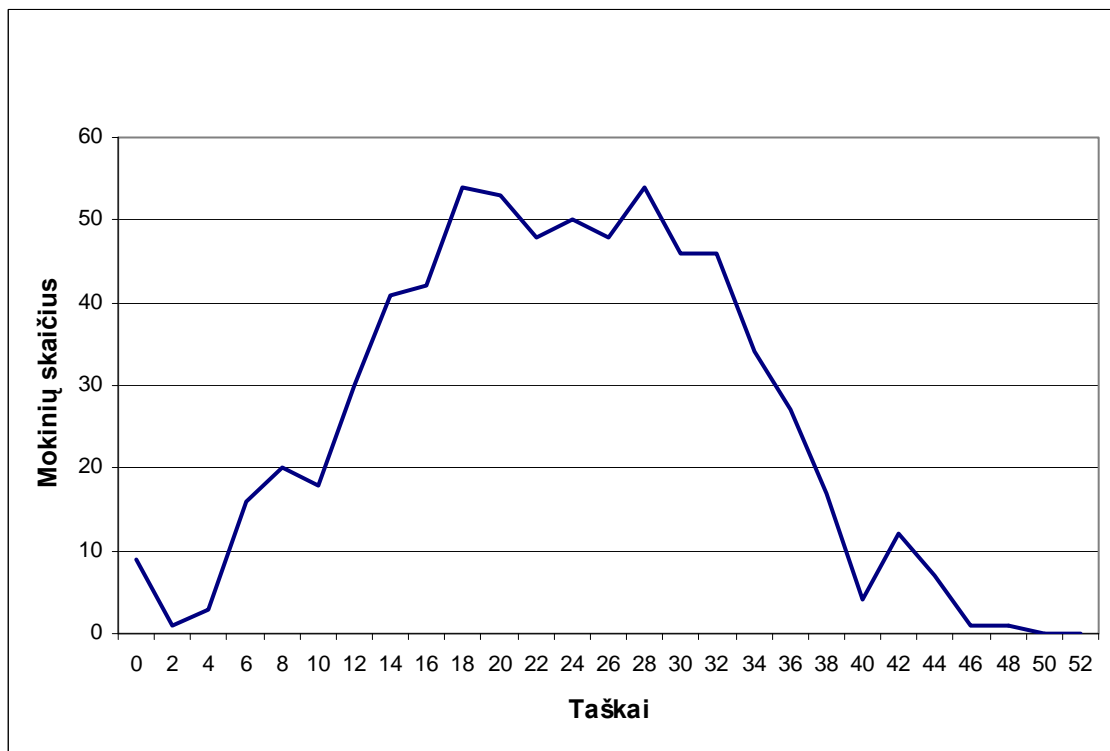
7. Sunku mokiniams buvo išvelgti netiesiogiai pasakytas prasmes ir jas paaiškinti. Šis gebėjimas labai svarbus rašant teksto interpretaciją ir samprotaujamąjį tekstą, todėl mokymo procese reikėtų pateikti daugiau tokio tipo užduočių.

8. Sunku mokiniams buvo sieti skirtinguose tekstuose pasakytą informaciją. Ugdomo procese reikėtų analizuoti daugiau tekstų, kuriuose ta pačia tema būtų išsakomi skirtingi požiūriai.

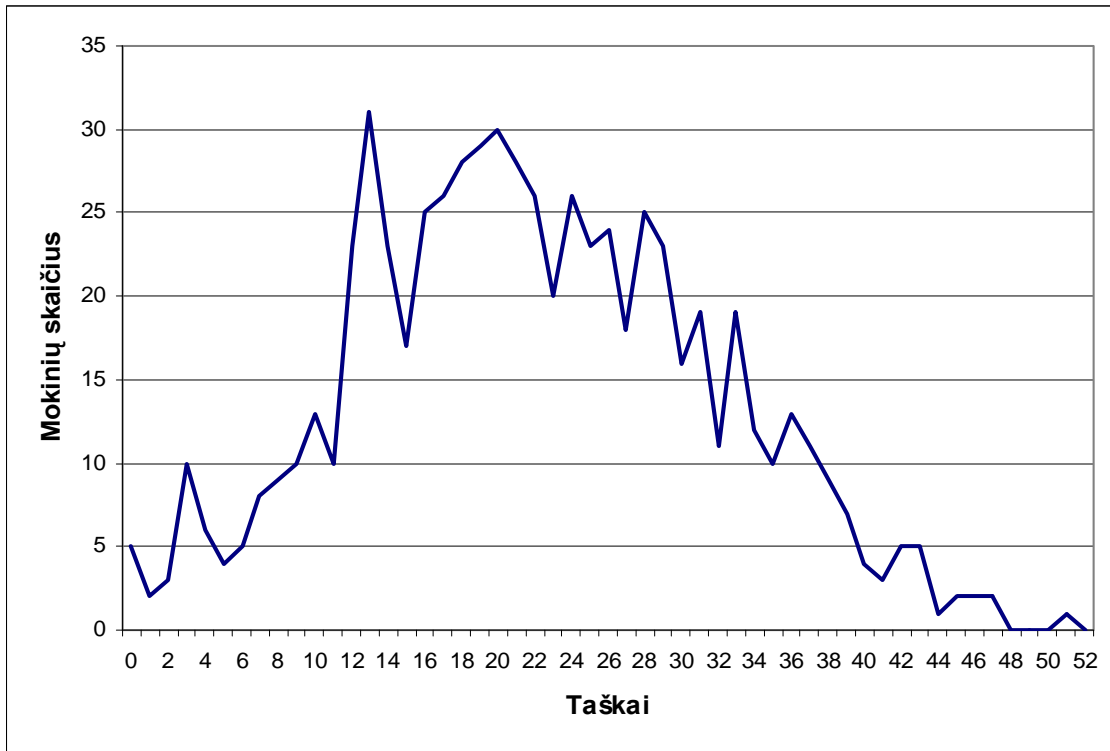
1 priedas

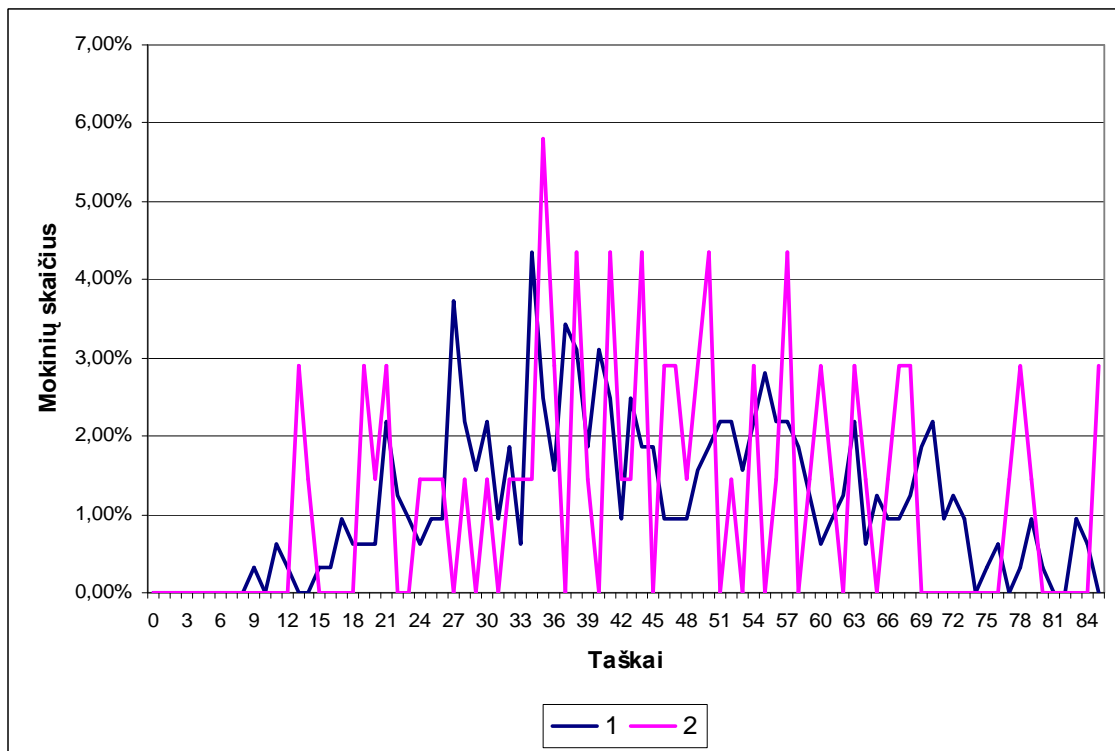
1 diagrama. Bandomąjį lietuvių gimtosios kalbos brandos egzaminą laikiusių mokinių surinktų taškų pasiskirstymas

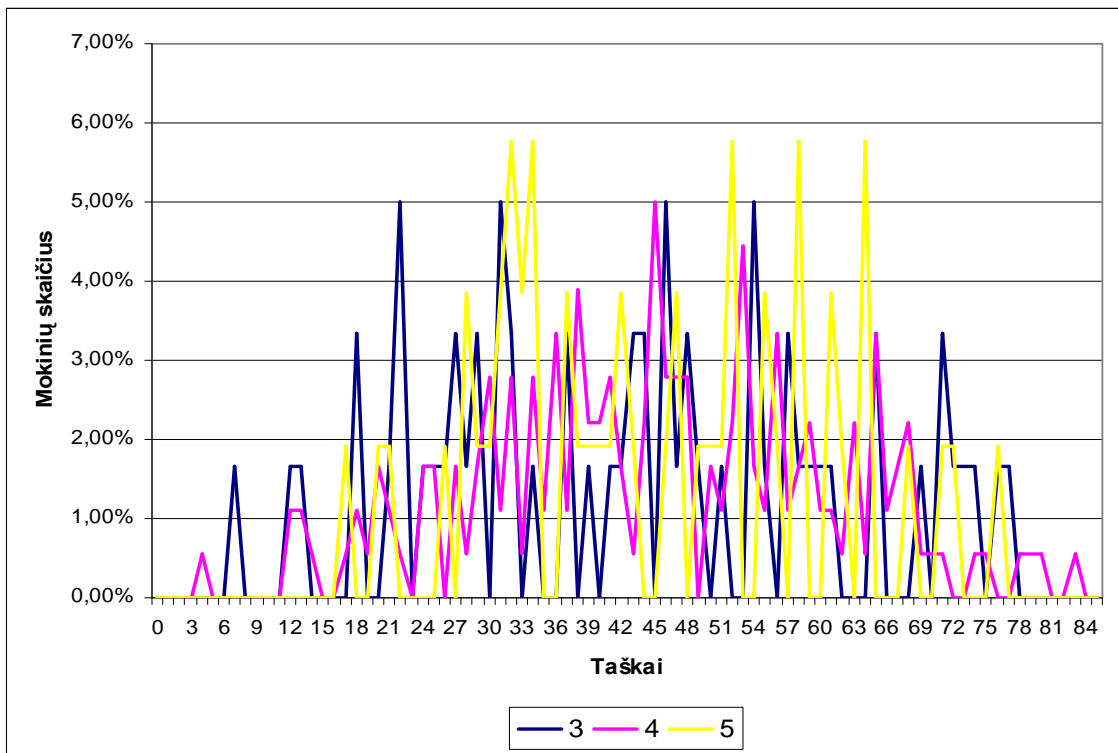
2 diagrama. Skaitymo suvokimo testo taškų pasiskirstymas

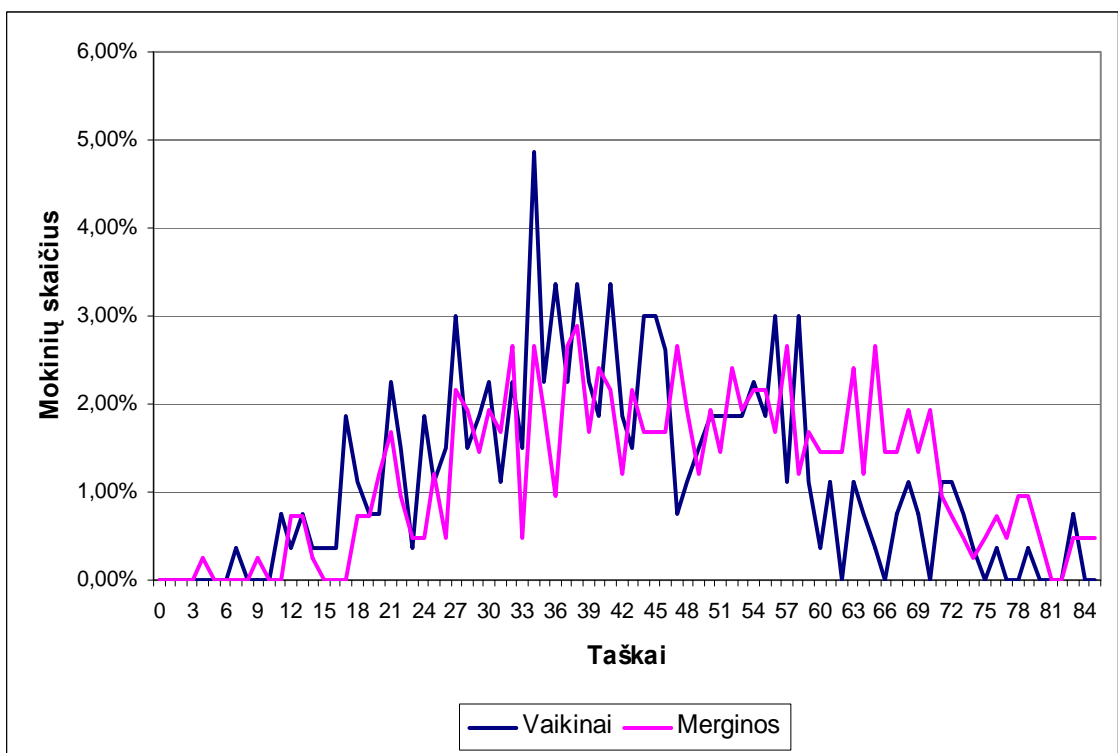
3 diagrama. Rašymo testo taškų pasiskirstymas

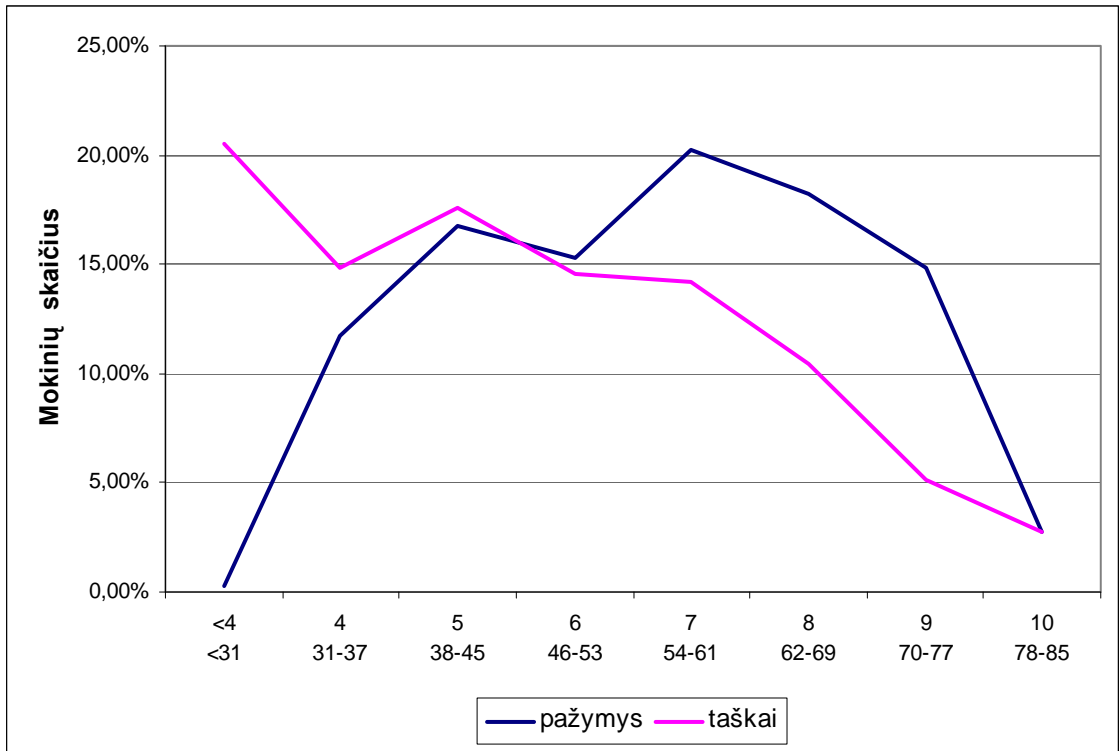
4 diagrama. Rašinio ir egzaminio rezultatų priklausomumas

5 diagrama. Teksto interpretacijos ir egzamino priklausomumas

6 diagrama. Vaikinių ir merginų rezultatai

7 diagrama. 11 klasės mokinių metinio pažymio ir egzamino rezultatų priklausomumas